

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”Pihan toisella puolen”

Nuorisotyötä uutena työmuotona

Viitasaaren keskuskoululla

Eeva-Maria Nousiainen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Marraskuu / 2014

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Eeva-Maria Nousiainen	Sivumäärä 60 ja 3 liitesivua
Työn nimi Pihan toisella puolen. Nuorisotyötä uutena työmuotona Viitasaaren keskuskoululla	
Ohjaava(t) opettaja(t) Kimmo Lind	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Viitasaaren keskuskoulu	
Tiivistelmä <p>Suomalaiselle peruskoululle kuuluu hyvää. Yhteiskunnallisista muutoksista huolimatta peruskoulu on säilyttänyt asemansa tasokkaan opetuksen tarjoajana, mutta sosiaaliset ongelmat ja pahoinvointi koulussa lisääntyvät. Peruskoulun on reagoitava ja kyettävä vastaamaan syntyneeseen kasvatuksellisen moniosaamisen ja -alaisuuden tarpeeseen. Uusia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä on kehitelty nykyisen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden sisällä vuodesta 2004 ja kehitystyö uusien, vuonna 2016 voimaan astuvien perusteiden parissa on käynnissä parhaillaan.</p> <p>Nuorisotyöllä ja koululla on pitkä yhteinen historia moninaisesta yhteistyöstä nuorten parissa. Nuorisotyön tavoitteellinen toteuttaminen koulussa yhteistyössä opetustoimen henkilöstön kanssa on kuitenkin suhteellisen uusi työmuoto. Se ei ole varsinainen kasvatusteoria, vaan työkalu koulun sosiaalisen kasvatuksen tueksi. Nuorisotyöllä ja koululla on yhteinen kasvatustavoite ja luontevassa yhteistyössä opetus toimii pedagogisen kasvatuksen ja nuorisotyö sosiaalisen kasvatuksen eteen yhteisesti kehitettyjen ja kirkastettujen työnkuvien ja suunnitelmien mukaan.</p> <p>Nuorisotyön osaamista ovat ryhmien, mutta myös yksilöiden ohjaamisen ja havainnoimisen taidot. Koulussa nuorisotyö tuo esiin lasten ja nuorten näkökulmaa koulun toimintakulttuurin keskellä ja edistää kouluyhteisön hyvinvointia ja kokonaisvaltaista kasvua. Nuorisotyö lisää koulussa oppilaiden aktiivisuutta, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.</p> <p>Nuorisotyön kehittäminen koulussa vaatii koulun toimintakulttuurin tarkastelua ja kehittämistä, muutostarpeet on tunnistettava ja yhteistyötä on käynnistettävä laadukkaalla, johtajälähtöisellä työskentelyllä. Koulun ja nuorisotyön on hiottava yhteisiä tavoitteitaan, suunnitelmiaan ja tahtotilaansa aidon kasvatuskumppanuuden syntymiseksi tila- ja menetelmätason työn sijaan.</p> <p>Opinnäytetyön tilaaja Viitasaaren keskuskoulu on 216 oppilaan yläkoulu noin 7000 asukkaan kaupungissa pohjoisessa Keski-Suomessa. Opinnäytetyöni on yhteistyön luonnollinen jatkumo kevään 2014 suuntautumisopintojeni projektiopintoyhteistyölle. Nuorisotyö Viitasaaren keskuskoululla ennen yhteistyötämme on ollut vain tiedottavia ja oppikokonaisuuksien puitteissa tapahtuneita piipahduksia, tavoitteellinen nuorisotyö koulussa oli Viitasaarella varsin tuntematon työmuoto. Työn keskeisiä käsitteitä ovat sosiaalinen vahvistaminen ja osallisuus.</p> <p>Toiminnallinen opinnäytetyöni muodostui käytännön työtehtävistä koululla, sekä laajan, kokemuksellisen oppimisen verkostotapahtumapäivän ja teemaviikon suunnittelusta ja organisoimisesta. Selvityksellistä osuutta työssä ei ole. Työn tuotoksia esitellään diaesityksellä kuvin, arvioinnein ja teoreettisin tietoisuuden ja tilaaja ja minä voimme hyödyntää sitä tulevaisuudessa. Työtäni, raporttia ja diaesitystä voi hyödyntää tulevaisuudessa, kun tällaista työmuotoa suunnitellaan ja räätälöidään Viitasaarelle. Merkkejä työmuodon legitimoimisesta lähitulevaisuudessa on jo ilmoilla ja itse toivon voivani toimia tulevaisuudessa työmuodon asiantuntijatehtävissä.</p>	
Asiasanat Koulu, nuorisotyö, hyvinvointi, kouluvihtyvyys, sosiaalinen vahvistaminen, osallisuus, yhteisöllisyys	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Eeva-Maria Nousiainen	Number of Pages 60 + 3
Title Across the yard. Youth work as a new method in Viitasaaren keskuskoulu	
Supervisor(s) Kimmo Lind	
Subscriber and/or Mentor Viitasaaren keskuskoulu	
Abstract <p>Finnish comprehensive school is doing fine. It has maintained its status as an effective educator even through the changes in the society but social problems and the symptoms of varying difficulties in schools are increasing. Comprehensive school must react and be able to respond the increased need of educational multidisciplinary and multisectoral work. Development towards new learning environments and methods has been done among the national core curriculum of basic education dated year 2004 and the development still continues for its renewal.</p> <p>Youth work and school system has a lot of history of multisectoral cooperation among youth. Still the goal-focused youth work in cooperation with school's own professionals is a relatively new method. Youth work is not an educational theory but a tool for social education in schools. Youth work and basic education system share educational aims and in a facile cooperation the school system takes care of the educational, pedagogic things and youth work manages the social sides in a way that has been planned and agreed together.</p> <p>Basic knowledge among youth work is based on the skills of leading and observing groups but also individuals. Inside the basic education system brings youth work the voice of the students to the conversation of the school's operational culture, also adding the student's activity, involvement and the sense of community in school.</p> <p>To develop effective youth work to school, the school's operational culture needs to be observed and developed, the needs to change must be recognized in cooperation and the cooperation must be started with a principal-led work among attitudes. Both sides need to work with their goals, plans and volition to develop genuine partnership instead of casual benefiting ones resources.</p> <p>The subscriber to the thesis is Viitasaaren keskuskoulu, a school of 216 students in a city with approximately 7000 citizen in the northern Central-Finland. My thesis is a natural continuum for my project-studies among social reinforcement in the same school at spring 2014. Youth work, especially its goal-focused form, was not a known method in school before my studies there. Basic keywords in my thesis are social reinforcement and involvement.</p> <p>This functional thesis consists of practical tasks in the school and organizing a broad, network-event based on experienced learning and planning and organizing a theme week. No actual research was made. My thesis is represented in a slide show that gathers pics, valuations and a bit of briefing of the theory and can be used by me or by the subscriber in the future. My thesis, the report and the product, has a role in the future when planning and assessing the method and its advantages in Viitasaari. Signs of resourcing the method of youth work in school as statutory are there and in the future I hope to operate as a specialist amongst the method.</p>	
Keywords School system, youth work, welfare, comfortability in school, social reinforcement, involvement, sense of community	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Ajankohtaista keskustelua	5
1.2 Työstä ja raportista	8
2 SUOMALAISEN PERUSKOULUN LÄHTÖKOHDAT	10
2.2 Koulun kolme tasoa	19
2.3 Koulu muutosten edessä	22
2.4 Opettaja muutoksen keskiössä	24
2.5 Oppimisympäristöjen uudelleenmäärittelyä	26
3 NUORISOTYÖTÄ KOULUUN	28
3.1 Moniammatillisuuden anti	31
3.2 Nuorisotyön rooli koulussa	32
3.3 Asema ja toiminnan käynnistäminen	34
4 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ VIITASAAREN KESKUSKOULULLA	36
4.1 Tilaajan kuvaus	37
4.2 Työn tavoitteet ja tarkoitus	38
5 KOKONAISVALTAISEN KASVUN TUKEA NUORISOTYÖLLÄ VIITASAAREN KESKUSKOULULLA	39
5.1 Sosiaalista vahvistamista	40
5.2 Osallisuudesta oppimista	43
5.3 Yhteisöllisyyden tukemista ja kehittämistä	44
5.4 Nonformaalien oppimisympäristöjen rakentamista ja toiminnallisen oppimisen mahdollistamista	47
5.5 Ennaltaehkäisevää työtä monialaisessa yhteistyössä	52
6 PROSESSIN JA TUOTOSTEN POHDINTAA	53
7 LOPUKSI	55
LÄHTEET	57
LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Koulu ihmisen elämänkulun määrittäjänä. Onko sen veroista toista? Perhe ja koulu muodostavat lapsen ja nuoren elämismaailman päivittäisestä sisällöstä suuren osan. Suomalaisen lasten ja nuorten oppivelvollisuus ja koulutaival kestävät yhdeksän vuotta, karkeasti laskettuna 1700 koulupäivää, 10200 oppi- ja 8500 välituntia. Lapsena välitunneilla hypitään narua ja pelataan hippaa, nuorena syljeskellään ringissä liian tiukoissa, tai löysissä housuissa, jotka tekevät spontaanista liikkumisesta lähes mahdotonta. Oppitunneilla alakoulun turvallisen luokan nurkassa seisoo tutun luokanopettajan pituudelle sovitettu pianojakkara ja pianon päällä on rahapuu. Yläkoulussa edessä on pulpetti, johon on lähes varmuudella piirretty kirkkoveine ja biologianluokan nurkassa hyllykkö televisiolle ja VHS-soittimelle, johon on teipillä kiinnitetty lappu, jossa lukee talkkarin harakanvarpailla kirjoitettuna ”Homma kesken – älä räplä!”. Kolme vuotta.

Nuoret kauppakeskuksen portailla nauramassa toistensa selfie-keimailuille, ohi kulkevien ihmisten kummeksuvat katseen ja kuvitelmat, että nuoret nauravat heille. Porukan poistuessa jää sotkua, karkkipapereita, tupakantumppeja, purukumeja, ehkä tussilla kaiteeseen tai portaaseen riipusteltu, sydämellä koristeltu julistus ”Olin täällä”. Aikuisväestö kulkee puuttumatta ohi ja kirjoittavat yleisönosastolle katkeran kuvauksen nykynuorison rappeutumisesta. Kauppiaat asentavat valvontakameroita ja poliisi saa tervehdyksiä keskisormi pystyssä pyörällä ohi ajavilta vaahtosammuttimen kokoisilta räkänokilta.

Missä menee ymmärryksen ja hyväksymisen raja? Missä loppuu nuoren oikeus olla nuori ja alkaa vastuu aikuisuuteen kasvamisesta. Kasvattaako koti, koulu, vai nuorisotyö? Kasvattaisiko yhteiskunta kokonaisuutena?

1.1 Ajankohtaista keskustelua

Viitasaarella, kuten niin monella muullakin pienellä tai keskisuurella pitäjällä Suomessa, kuohui kesällä kiivas keskustelu nuorten ajanvietosta. Mopoilukulttuuri ja mopomiitit saivat palstatilaa sekä paikallislehden uutis- että mielipide-

osastoilta. Myös koulun ja nuorisotyön rooleja korostettiin velloneessa keskustelussa. Tämä herätti minut pohtimaan, onko yhteiskunnassamme tilaa nuorten kokoontumiselle. Kokoontuminen kuitenkin kuuluu nuoruuteen kaverisuhteiden ylläpitämisen ja vertaisuudessa kasvamisen mahdollistajana (Kuikka 2010, 35).

Nuorista 10-14 -vuotiaat tapaavat kavereitaan yleisimmin harrastuksissa ja nuorisotaloilla ja 15-19 -vuotiaat netissä ja kaduilla (torit, ostoskeskukset ja huoltoasemat). Nettikohtaaminen on jo ajanut puhelimitse yhteyden pitämisen ohi ja yhtä aikaa liikunnallisesti passiivisimmin liikkuvat nuoret ovat eniten netissä. Nuorista 85 %:lla on harrastus ja 62 % heistä on tyytyväisiä elämäänsä. (Myllyniemi & Berg 2013, 24 ; 32 ; 39 ; 96; 143.) Nämä ovat havaintoja nuorten kuulumisista Opetus- ja kulttuuriministeriön vuoden 2013 Nuorten vapaa-aikatutkimuksesta.

Nuorten ”maleksiminen” ja ”laumailu” äänekkäiden ja holtittomien mopomiittien ohella ruukaavat herättää paljon keskustelua ja vastalauseita. Yksi mielenkiintoinen lähestymistapa onkin pohtia, onko kyse nuorten pahoin- vai hyvinvoinnista, kun nuoret ovat kuitenkin sosiaalisessa kanssakäymisessä vertaissuhteissaan ja halajavat pääsääntöisesti aikuisten rakentamasta todellisuudesta tilaa itselleen ja tärkeäksi kokemalleen toiminnalle. Pohdittava olisi, missä rajoin sitä voitaisiin tukea ja mahdollistaa aikuisten voimin ja hillitä vellovaa kansalaiskeskustelua esimerkiksi koulun tai nuorisotyön toimesta.

Koulun merkitys oppilaiden kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnissa on korostunut (Launonen & Pulkkinen 2004, 34). Muutokset tiedossa, opetuksessa, oppimisessa, työssä ja teknologiassa ovat niin suuria, että koulun ja koulutuksen on entistä enemmän kyettävä valmentamaan nuoria elämään muutosten keskellä (Niemi & Multsilta 2014, 12). Itsetunnolla on todistettu olevan vaikutusta lapsen ja nuoren koulumenestykseen ja itsetuntoon liittyvät toverisuhteet ja kuuluvuuden tunne koulussa (Keltinkangas-Järvinen & Mollola 2014, 129).

Yhteiskunta ja suomalainen ihminen muuttuvat vauhdikkaasti. Koulu instituutiona kamppailee tämän muutoksen kourissa. Vielä sen asema laadukkaana opinahjona on säilynyt, mutta koulussa ei tunnu aidosti viihtyvän kukaan. Muutkaan instituutiot ja toimijat Suomessa eivät ole välttyneet yhteiskunnallisten

muutosten mukanaan tuomilta muutoksilta. Järjestö- ja nuorisotyön kentältäkin kuuluu kummia. Osallistuminen ja harrastaminen, varsinkin sitoutuminen on laskusuuntaista ja toimijoiden resurssit kohdentuvat nykyisin entistä huomattavasti enemmän palveluiden tuottamiseen heikommin elämässä selviävälle.

Nuorisotyön rikkaus on sen monimuotoisuudessa. Erilaisia nuoria kohdataan eri tavalla, erilaisissa tilanteissa ja erilaisissa ympäristöissä. Aitoon kohtaamiseen nuorisotyössä tarvitaan turvallinen, kuunteleva ja kuuleva aikuinen. Aikuinen, joka neuvoo, muttei tuputa. Joka ohjaa, muttei vie. Joka asettaa rajat silloin, kun kukaan muu ei niitä aseta. Antaa anteeksi ja uuden mahdollisuuden. Turvallisella aikuisella on mielipiteet, eikä hän ole joojoo- tai jeesjees -tyyppi, joka myötäilee nuoren asenteita. Aikuinen kasvattaa oman, aidon persoonansa ja omien kokemustensa avulla, eikä yritä tunnehuijata nuorta. Turvallinen aikuinen osaa ja uskaltaa itsekin hakea apua, neuvoja ja varmistusta pitääkseen ohjaustyönsä laadukkaana. Turvalliselle kohtaamiselle on nuorisotyössä sopivat ympäristönsä, jotka aikuinen tunnistaa ja osaa rakentaa niin rakennuksena, miljööinä kuin ilmapiirinäkin. (Helenius 2013, 90-91.)

Nuorisotyöllä ja koululla instituutiona on yhteistä historiaa jo vuosikymmenten ajan. Nuorisotyö on perinteisesti piipahdellut koulussa tiedottamassa omasta toiminnastaan ja auttavana kätenä esimerkiksi teematuntien, kuten päihdekasvatuksen merkeissä. Tavoitteellisesti kouluun tuotu nuorisotyö on Suomessa vielä jokseenkin lapsen asemassa. Viimeisen kymmenen vuoden ajan sitä on kehitetty ja tutkittu paljon. Yksi uranuurtaja tässä työssä on ollut Humanistinen ammattikorkeakoulu, joka on tuottanut aihepiirin parissa opinnäytetöitä, tutkimuksia ja selvityksiä, hankkeita ja raportteja.

Kouluun integroitu nuorisotyö on tällä hetkellä vielä yleisempää ylä- kuin alakoulussa. Nuorisotyö koulussa on monimuotoista, tarpeisiin vastaavaa työtä lasten ja nuorten kouluviihtyvyyden ja kyvykkyyden parantamiseksi osallisuuden ja yhteisöllisyyden keinoin. Työntekijä poikkeaa koulun perinteisistä aikuisrooleista, mutta toimii saman kasvatustavoitteen eteen yhteisesti rakennetussa kasvatuskumppanuudessa. Kun koulun tarjoaa pedagogista kasvatusta, nuorisotyö osallistuu sosiaaliseen kasvattamiseen.

1.2 Työstä ja raportista

Humanistinen ammattikorkeakoulu ja kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma kouluttavat yhteisöpedagogeja monimuotoiselle nuorisotyön kentälle. Yhteisöpedagogin perinteistä osaamista ovat ryhmädynamiikan ja ryhmänohjaustaidot, nuorisotyön monimuotoisuuden ja eettisen pohjan tuntemus ja verkostoitumisen taito sekä julkishallinnon, yritysmaailman että kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Nuorisotyötä koulussa on tutkittu myös erityisesti yhteisöpedagogikoulutuksen ja -osaamisen näkökulmasta.

Tässä opinnäytetyössä jalkauduin toiminnalliseen opinnäytetyöhön nuorisotyön käytäntöjen kehittämiseksi Viitasaaren keskuskoululla. Toiminnallisen opinnäytetyön idea syntyi opintojeni loppuvaiheessa suuntautumisvaihtoehtoa valitessani. Valitsin osittain aikaisemman työkokemukseni johdattelemana sosiaalisen vahvistamisen suuntautumisvaihtoehdon. Aikaisemmin minulla on kokemusta lastensuojelun kentältä ja minua kiinnostaa nuorten parissa toimiessani toiminnan tietynlainen ”pakkous”, valinnanvapaudettomuus, johon nuori reagoi hyvin yksilöllisesti. Lastensuojelussa tällaista pakkoutta määritti olosuhteiden pakosta, lain mukaan syntynyt huostaanotto-tilanne, koulussa sitä taas määrittää laki opivelvollisuudesta. Koulussa tasapainoillaan pakkouden ja toisaalta mielekkään pärjäämisen kulttuurissa. Itseäni kiinnostaa työmuodon havainnoiminen ja kasvatuksellisten keinojen kehittäminen tästä näkökulmasta.

Suoritin sosiaalisen vahvistamisen käytäntöjä kehittävät projektiopinnot, koulutusohjelmani niin sanotut erikoistumisopinnot, yhteistyössä Viitasaaren keskuskoulun kanssa nuorisotyöstä ja sen kehittämisestä koulussa. Viitasaari on uudehko kotikaupunkini ja kiinnostukseni työskentelyn koulussa mahdollistamaan verkostoitumiseen alueella johti minut jatkamaan yhteistyötä keskuskoulun kanssa opinnäytetyön merkeissä.

Tälle opinnäytetyölle asetetut tavoitteet olivat opinnoissani saavutetun tiedon ja taidon kokoamisen ja soveltaminen käytännön toimissa ja raportoinnissa yhteen, sekä erityisosaamisen saavuttaminen nuorisotyön ja koulun toimintakulttuurien yhdistämisestä. Edellä mainittujen lisäksi olen halunnut syventää osaamistani

projektinomaisesta työskentelystä ja toimintojen tuottamisesta. Tavoite on myös tuotosten ja saavuttamani osaamisen hyödynnettävyys sekä keskuskoulun että omasta näkökulmastani. Tavoitteeni ja haaveeni on tulevaisuudessa työskennellä käsiteltävän aihepiirin asiantuntijatehtävissä.

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto ammattikorkeakoulun tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee toiminnan ohjeistamista, opastamista, järjestämistä, tai järjeistämistä, yhtä kaikki tuotteistamista. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Opinnäytetyöprosessini Viitasaaren keskuskoululla syksyllä 2014 sisälsi käytännön työskentelyä koululla nuorisotyön keinoin, produktin, eli tuotosten järjestämisen ja tämän raportin tuottamisen. Tuotokseni olivat hyvinvointia kokemuksellisen oppimisen kautta käsittelevän tapahtumapäivän ja osallistuvan välittämisen teemaviikon organisointi ja toteuttaminen.

Opinnäytetyön raportti on koottu osioista, joissa tarkastellaan koulua ja nuorisotyötä erillisinä instituutioina ja toisaalta kasvatuskumppanuuden osapuolina. Erotuksena toisiin aihepiiristä julkaistuihin opinnäytetöihin, tässä työssä keskitytään paikallisuuteen, mutta myös koulun sisällä toimijuuskokemusta saavuttuani erityisesti peruskoulutodellisuuden kuulumisiin ja muutospaineeseen mahdollista yhteistyötä ajatellen. Lisäksi pilkon raportissa kouluun tuotavan nuorisotyön erityispiirteitä hallinnollisesta asemoinnista toiminnan käynnistämiseen. Raportti sisältää myös dokumentointia toiminnallisen työni tuotoksista, diaesityksen. Varsinaista selvityksellistä osiota tässä opinnäytetyössä ei ole toteutettu, tuotoksia on arvioitu saadun palautteen ja arviointien perusteella.

Raportti on koostettu siitä näkökulmasta, että se vastaa lukijan koulutustaustasta ja lähestymisen näkökulmasta riippumatta lukijan tarpeisiin ja kysymyksiin. Erityisesti raportissa käsitellään alueellisia seikkoja. Opinnäytetyön laajuuden huomioon ottaen teoriaa valottavat piipahdukset koulun ja nuorisotyön instituutioihin erityisyyksiineen ovat tiiviit ja tarkoitushakuiset.

Lähteet ovat tuoreita tutkimuksia ja julkaisuja liittyen tähän koulun ja nuorisotyön yhteistyömuotoon, opettajille ja kouluille tuotettua materiaalia nykytilanteesta ja kehittämisestä sekä muuta nuorten parissa toimimiseen ja nuoruuden

kuulumisiin liittyvää kirjallisuutta. Käytän raportoinnissani myös keskusteluissa saamiani vaikutteita ja mielikuvia, käsityksiä Viitasaaren keskuskoululta. Näitä ei ole merkitty lähteiksi niiden yleisen keskustelun luonteen vuoksi, ne ovat saavuttamaani empiiristä tietoa. Raportissa voi olla toistoa, mutta asiaa on tällöin lähestytty toisesta näkökulmasta. Koska tein opinnäytetyön nimenomaan yläkoululla, käytän raportoinnissa toistuvasti termiä *nuoret, lasten ja nuorten* si-
jaan.

Etenemistäni rytmittivät seuraavanlaiset, pohdiskelevat kysymykset. Mitä suomalaiselle peruskoululle todella nykypäivänä kuuluu? Sopeutuuko koulu, vai ovatko sen rakenteet liian jäykät, kuinka pian tämä voi onnistua, toisin ilmaistuna, kuinka kauan siihen vielä menee? Voiko nuorisotyö vauhdittaa sellaista sopeutumisen kehitystä koulussa instituutiona? Mitä koulun ja nuorisotyön yhteisen tahtotilan löytäminen vaatii? Mitä nuorisotyöllä voidaan saavuttaa Viitasaaren keskuskoulun yhteisössä?

2 SUOMALAISEN PERUSKOULUN LÄHTÖKOHDAT

Suomalaisen koulun yksi tärkeimmistä arvoista on perinteisesti ollut tasavertaisuudessa. Suomen koulutusjärjestelmässä oppilaita ei luokitella esimerkiksi jo alakoulussa tietyn opetussuunnitelman mukaan kulkeviin opetusmalleihin taitotason, eikä minkään muunkaan ulkoisen luokitusjärjestelmän mukaan, vaan erityisopetusta lukuun ottamatta kaikki suomalaiset peruskoululaiset opiskelevat samojen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Erityisopetus taas on tasavertaisuutta parhaimmillaan, koska sen avulla erityisen tuen tarpeessa olevat oppilaat saavat heille soveliaista, laadukasta opetusta ja mahdollisuuksia kasvaa ja kehittyä turvallisesti.

Suomalaisen koulun arvopohja rakentuu myös laadukkaalle, institutionaaliselle opetukselle. Koulu on suuntautunut tiedolliseen oppimiseen ja opettamiseen, vaikka koulukasvatuksella on myös muita tavoitteita (Launonen & Pulkkinen 2004, 46). Opetuksesta ollaan oltu ylpeitä ja koulua on pidetty parhaana kasvattajana kodin ohella. Opetus kuuluu kuntien ja kaupunkien järjestettäväksi ja yk-

sitys- ja erityiskouluja on Suomessa verrattain vähän ja niitä löytyy lähinnä kaupunkikeskuksista.

Opetusta säätelevät lait, asetukset, valtakunnalliset opetussuunnitelman perusteet ja paikalliset tai alueelliset opetussuunnitelmat, jotka auttavat pitämään opetuksen tason laadukkaana ja tasavertaisena. Arvokeskustelua käydään ja arvoja on tunnistettava ja pohdittava koulukeskustelun ohessa. Peruskoulun järjestämisestä Suomessa säätelee perusopetuslaki (1998/628) säädöksillään opetuksen järjestämisestä ja oppivelvollisuudesta, opetuksen ja kasvatuksen periaatteista sekä koulun ja oppilaan oikeuksista ja velvollisuuksista.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet pohjaavat ihmisoikeuksille, tasa-arvolle ja demokratialle. Perusopetuksen perusteissa mainitaan, että perusopetus edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista. Perusopetuksella on sekä kasvatus- että opetustehtävä. Alimpien vuosiluokkien opetuksen tehtävä on kehittää valmiuksia myöhempää oppimista varten ja päättövaiheen tehtävänä on ohjata oppilasta jatko-opintoihin ja kehittää oppilaan valmiuksia yhteiskunnassa ja työelämässä toimimiseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 14-15.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa todetaan:

perusopetuksen on annettava mahdollisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiseen, jotta oppilas voi hankkia elämässä tarvitsemiaan tietoja ja taitoja, saada valmiudet jatko-opintoihin ja osallistuvana kansalaisena kehittää demokraattista yhteiskuntaa (POPS 2004, 14).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellään oppiaineiden lisäksi aihekokonaisuuksia, joiden sisällöt ja tavoitteet liittyvät oppiaineisiin tavoitellen yhteensitovuutta. Näitä kasvatus- ja opetustyön kokonaisuuksia ovat: ihmisenä kasvaminen, kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys, viestintä- ja mediataidot, osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys, vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta, turvallisuus ja liikenne sekä ihminen ja teknologia. (POPS 2004, 38-43.)

2.1 Koulu- ja koulun kuulumisia

Suomalainen peruskoulu on niittänyt mainetta maailmalla vuosikymmeniä. Suomalaiset oppilaat ovat pärjänneet erilaisissa kansainvälisissä vertailuissa vuosikymmenten ajan loistavasti. Edelleen yksittäisten aineiden perusteella suomalainen peruskoulu voidaan luokitella huippukasvattamoksi. Koulu kuitenkin instituutiona kamppailee muuttuvan yhteiskunnan paineiden alla. Huolta oppimistulosten heikkenemisestä on kannettu suomalaisessa keskustelussa jo pidemmän aikaa ja koulutusjärjestelmän on tulevaisuudessa ennakoitava muutoksia siten, että se pystyy tarjoamaan oppijoille valmiuksia toimia elämässä tulevaisuudessa (Niemi & Multisilta 2014, 14 ; 16).

Suomalaisen peruskoulun ammattilaiset, opettajat itse, ovat tuoneet Viitasaaren keskuskoululla keskusteluissa esiin huolensa siitä, että koulun kasvatuksellinen asema heikentyy ilman tehokkaita toimia nuorten tavoittamiseksi. Pelkän opetuksen tarjoaminen ei tunnu opettajista mielekkäältä, kun yhtä aikaa on nähtävissä, ettei heidän vankka kasvatuksellinen osaamisensa syystä tai toisesta nykykeinoilla enää tavoita nuorten elämismaailmaa.

Suomalaisella koulujärjestelmällä on humaani ongelma. Koulusurmat, ilmasto-katastrofi ja muut traagiset tapahtumat ja kehityksen suunnat pakottavat pohtimaan yhteiskunnan henkistä tilaa. Tosiasia on, että vaikka paistattemme oppimistulosten kansainvälisessä vertailussa, olemme myös pahoinvoinnin, väkivaltakulttuurin ja koulusurmien suurvalta. Ei voida ajatella, että kodin tehtävä on kasvattaa ja koulun opettaa, vaan täytyy puhua kasvatuskumppanuudesta ja koulun roolista kasvatusympäristönä. Yhteisöllinen hyvinvointi koulussa lisää yksilöllistä hyvinvointia. Kouluuun on saatava lisää tilaa elämälähtöisen opetuksen lisäksi keskustelulle, tunnekasvatukselle, aidolle vuorovaikutukselle ja kuuntelemiselle. Kasvatusta voidaan pitää onnistuneena siinä vaiheessa, kun ihminen toimii oman ajattelunsa pohjalta epäitsekäästi. (Paalasmaa 2014, 186-189.)

Kansainvälisessä CIVIC -tutkimuksessa, joka liittyi nuorten yhteiskunnallisiin tietoihin, taitoihin ja asenteisiin arvioituna muun muassa demokratian periaattei-

den hallinnalla ja kyvyllä tulkita yhteiskunnallisia asioita käsitteleviä materiaaleja, suomalaiset oppilaat sijoittuivat kärkeen. Nämä korkeatasoiset tiedot ja taidot eivät kuitenkaan näytä johtavan nuorten yhteiskunnalliseen kiinnostumiseen tai aktiivisuuteen. Osaaminen on sisällöltään passiivista ja kiinnostuminen ja halukkuus poliittiseen vaikuttamiseen on vertailussa heikkoa. Sama passiivinen asennoituminen on havaittavissa myös järjestötoiminnassa. (Väljärvä 2004,193.)

Vuoden 2013 Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa Nuorisobarometrisä selviää, että nuorista 7 % kertoo osallistuvansa poliittiseen toimintaan ja 31 % pyrkineensä vaikuttamaan muuten tärkeään yhteiskunnalliseen asiaan. Luottamus yhteiskuntaan ja yhteenkuuluvuus eivät siis johda automaattisesti sellaiseen vuorovaikutukseen, kuin äänestämiseen tai poliittiseen järjestötoimintaan liittymiseen. (Myllyniemi 2014, 7 ; 19.) Tästäkin huolimatta muun muassa suomalainen nuorisojärjestöjen kattojärjestö Allianssi tekee työtä äänestysikärajan laskemiseksi (Söderlund 2014, 116).

Arjen koulutyössä nuoren opetettavuutta arvioidaan termeillä, kuten kypsyys, motivaatio, oppimisvalmiudet, kiinnostus oppiaineeseen. Ongelmana on, että näitä kuvauksia ei voi antaa ainoastaan havainnoimalla oppilasta, koska arvioiminen on kiinni arvioijasta. Koska mitään yleismittaria näille kuvauksille ei ole olemassa, havainnoista voi syntyä kehäpäätelmiä esimerkiksi hälisevästä, aiheesta eksyvistä ja kiinnostumattomasta nuoresta. (Keltinkangas-Järvinen & Mullola 2014, 103-104.) Arjen koulutyön häiriintyvyys vaikuttaa herkältä ja se on yhdistettävissä oppilaiden käyttäytymisellään aiheuttamaan häilyvyyteen, mutta yhtä aikaa opettajien asenteen ylläpitämään ongelmaan. Koulu on vahvasti polarisoitunut osaajien ja pärjääjien ja toisaalta valmiuksiltaan heikompien oppilaiden osalta, syrjäytyneitä lapsista ja nuorista on noin 10-15 % (Lundbom & Heranen 2011, 7 ; Lindroos 2004, 202).

Koulun ja opetuksen merkitys tiedon saamiseksi ei ole enää tietoyhteiskunnassamme entisaikojen kaltainen ja koulun merkityksen kasvatuslaitoksena voi ajatella heikentyneen samalla. Tiedon hankkimisen ja hyödyntämisen mahdollisuudet nykypäivänä ovat luoneet uusia haasteita sille, että koulun instituutioon on mukauduttava nuorten luontaiseen tapaan oppia, hakea tietoa ja tuottaa sitä

itse. Tiedon ja oppimisen rajattomuus antavat mahdollisuuksia, mutta luovat myös haasteita opetuksen personalisoimisessa ja oppimisen prosessissa (Niemi & Multisilta 2014, 17-20).

Viimeaikainen koulukeskustelu on keskittynyt seuraavien kolmen teeman ympärille: Mitä tietoja ja taitoja oppilaat tarvitsevat tulevaisuutta varten? Miten löytää oppimisen ilon? Miten käyttää teknologiaa oppimisen edistämiseksi? (emt. 32.) Sitä, miten suomalainen koulu valmistaa tulevaisuuteen, on pohdittu Rajaton luokkahuone kokoomateoksen viimeisessä kappaleessa. Teknologia ja digitaaliset oppimateriaalit ovat tulleet opettajien työn tueksi opetuksessa ja viihtyvän oppimisen luomisessa jäädäkseen. Opettajien pedagoginen asiantuntemus auttaa nuoria käyttämään alun perin viihdetarkoituksessa heille tutuksi tulleita oppimisen välineitä oppimistarkoitukseen turvallisesti ja perustellusti. (emt. 287-296.) Myös Opetus 2000 -kirjasarjassa julkaistu Aktivoi oppilaasi -teos tuo esille, että koulu painottaa edelleen passivoivaa ja tietosisältöjä siirtävää opetusta, pulpetissa istumista ja oppikirjapedagogiikkaa. Tilanne ei vielä muutu, jos oppikirja muutetaan paperilta sähköiseen versioon, vaan tarvitaan koulua osana elämää korostavaa työtä ja näkökulmaa. (Paalasmaa 2014, 16-18.)

Monen muun alan tavoin opetustoimikin on kärsinyt julkisen hallinnon budjettilaikkauksista. Koulut ovat edelleen tasokkaita oppimisympäristöjä ja opetus niissä on laadukasta, mutta vastapainoksi on tullut toisen kaltaisia murheita, kuten suurentuneet luokkakoot ja opettajille tätä myötä lisääntynyt hankaluus tarjota suurille luokille välitöntä läsnäoloa, turvallista kasvuympäristöä ja viihtyvyyttä koulutyön tueksi. Temperamenttia ja koulumenestystä käsittelevässä tutkimuksessaan tuodaan esiin, että heikko itsetunto voi suuressa luokassa johtaa huonoon koulumenestykseen, vaikkei tilanne pienessä luokassa tähän johtaisikaan. Itsetunnotaan heikon voi suuri ryhmäkoko saada vetäytymään, eikä opettaja kykene kiinnittämään häneen huomiota samalla tavalla kuin pienessä luokassa. (Keltinkangas-Järvinen & Mullola 2014, 126).

Jälleen opettajat itse tuovat esille, että on nähtävissä, ettei ylhäältä alaspäin suunnattu, valistava opetus enää palvele luonteeltaan osallistuvimmiksi kehittyneitä nuoriamme, mutta suurelle ryhmälle se on tehokas, joskus ainoa toimiva opetusmuoto. Keskustelussa esimerkiksi eräs opettaja kertoi, että hän toivoisi

voivansa käyttää luovempia ratkaisuja opetuksen toteuttamiseksi, mutta suuri ryhmäkoko ja vastaavasti pieni fyysinen luokkatila luovat sille omat haasteensa. Näihin yhdistettynä vielä työyhteisön taholta huokuva osin muutosta pelkäävä ja välttelevä asenneilmapiiri ovat tehneet yksittäisen opettajan kehitystyön hyvin haastavaksi.

Viitasaaren keskuskoululla on ollut havaittavissa kahtia jakautumista oppilasyhteisön ja kasvattajayhteisön kertomien kuulumisten välillä. Vaikka opettajat, kasvatusyhteisö, kertookin toisinaan vaivaavasta kyvyttömyyden tunteestaan ja asenneilmapiirin haastavuudesta kokonaisvaltaista kasvun tukea ajatellen, oppilaat keuhuvat uudistuksia ja opetuksen laatua. Tämä antaa helpottavan kuvan siitä, että aikuisyhteisön yhteisen, vahvan toimintakulttuurin ainakin osittainen puuttuminen ei ainakaan vielä välity koulun oppilasyhteisölle. Oppilaat ja opettajat molemmat kuvailivat keskusteluissa keskuskoulua yhtä kaikki turvallisena, laadukkaana ja viihtyisänä oppimisympäristönä.

Sain olla työprosessini loppuvaiheessa seuraamassa, kun oppilaat koostivat ajatuksiaan hyvästä koulusta ja siitä, mikä tekee Viitasaaren keskuskoulusta hyvän, kun he valmistautuivat Wiitaunionin seudulliseen lapsiparlamenttiin. Koosteessa nuoret käsittelivät opetuksen, oppimisympäristön ja yhteisöllisyyden laatua koulussa. Yksittäisenä kehitettävänä seikkana oppilaat nostivat esille, että keskuskoululla käytössä oleva kiusaamisen vastainen, Opetusministeriön rahoittamaan hankkeeseen perustuva KivaKoulu -toiminta ja varsinkin sen ennaltaehkäisevä osuus kaipaisivat asenteellista ja sisällöllistä uudistamista ja tehostamista.

Tähän ja muuhunkin tarpeelliseksi koettuun yhteisöllisyyttä ja osallisuutta ylläpitävään ja kehittävään toimintaan he näkivät kouluun tuotavan nuorisotyön yhtenä toimivana ratkaisumallina. Nuorisotyö voisi tässä yhteydessä tuoda omalla tavallaan nuoria vakuuttavan, ohjaustaitoisen työotteensa koulun sisältöjen tueksi. Tällä hetkellä KivaKoulu -opetuksesta vastaavat luokanvalvojat KivaKoulu -ohjelman materiaalin mukaisesti. Motivaatio toimintaan ei näyttäydy opettajien taholta kovinkaan korkeana, mikä automaattisesti laskee myös oppilaiden motivaatio- ja sitoutumisen tasoa. Nuoret kaipailivat kiusaamisen vastaiseen toimintaan heille sopivaa sanomaa, vakuuttavuutta ja oikealla tavalla kolahtavaa nä-

kökulmaa, nuorekkuutta. Sisältö sinällään koetaan ohjelman materiaalissa hyväksi. Vuoden 2013 kouluterveyskyselyssä koulukiusaamista Keski-Suomessa kartoittavat kysymykset osoittivat, että nuorten näkemyksen mukaan kiusaamistapauksista vain puolet tulevat käsitellyiksi (vastaukset sekä kiusattujen, että kiusaamista havainneiden näkökulmista) (THL 2013). Samat nuoret huomioivat kiusaamisen tai jättivät sen huomioimatta myös vapaa-ajan puolella, jonne myös kaivataan ennaltaehkäiseviä toimia.

Tämä on hyvä yksittäinen esimerkki nuorisotyön ja koulun yhteistyön vastavuoroisesta hedelmällisyydestä. Nuorisotyöntekijät ja opetushenkilöstö toimivat samojen nuorten kanssa (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 26). Paras tulos saavutetaan, kun samat nuoret tavoitetaan sekä virallisen koulun että vapaa-ajan parissa ja tavoitteet aikuisyhteisöillä molemmissa kohtaamismaailmoissa ovat yhteneväiset.

Esittelen tässä yhteydessä opinnäytetyön tavoitteiden taustan valottamiseksi ja Viitasaaren keskuskoulun kuulumisten selventämiseksi sosiaalisen vahvistamisen käytäntöjen kehittämisprojektijaksolla keskuskoulun opettajilla teettämäni swot-analyysin oppilasyhteisön nykytilasta sosiaalisen vahvuuden näkökulmasta (kuva 1.). Tuolloin muotoilemani analyysin nelikenttä on yhä relevantti kuvaa- ja myös opinnäytetyön ajalle, koska keskusteluissamme samat opettajat edelleen arvioivat tilanteen pysyneen ennallaan. Tätä swot-analyysia on hyödynnetty suunniteltaessa työnkuvaani ja tuotoksia koululla.

SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) - analyysi:
*Viitasaaren keskuskoulun oppilaiden sosiaaliseen vahvuuteen,
 eli elämäntaitoihin vaikuttavat tekijät 4/ 2014*

Vastaaja: opettajat

Kerääjä: Eeva-Maria Nousiainen

Analysoija: Eeva-Maria Nousiainen ja rehtori Antti Kero

SWOT- NELIKENTTÄ	Sosiaalista vahvuutta/ elämäntaitoja <i>edistävät</i> tekijät	Sosiaalista vahvuutta/ elämäntaitoja <i>haastavat</i> tekijät
Koulun <i>sisäiset</i> tekijät	<u>Vahvuudet</u>	<u>Heikkoudet</u>
Koulun <i>ulkoiset</i> tekijät	<u>Mahdollisuudet</u>	<u>Uhat</u>

(Kuva 1.) (Nousiainen 2014.)

Koulun sisäiset, oppilaiden sosiaalista vahvuutta/ elämäntaitoja edistävät tekijät, vahvuudet:

- koulun pienryhmä ja yksilöllinen ohjaus siinä
- mahdollisuus hojksiin ja muut erityisen tuen muodot
- fyysiset koulun tilat ja muu ympäristö viihdyttävä
- opettajien ja oppilaiden välit hyvät, pienehkö kouluyhteisö, turvallisuudentunne
- oppilailla riittävästi sosiaalisia tapahtumia
- oppilaskunta ja hallitus suhteellisen aktiivisia
- Kiva-koulu -ohjelma ja yhteiset säännöt
- opettajien runsaslukuisuus ja -muotoisuus eräänlaisena mallina yhteiskunnasta nuorille
- koulun sisäinen tuki (erityisopettaja, koulunkäynninohjaaja, kuraattori, kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, koulupsykologi)
- opettajakunta sitoutunut ja ammattitaitoinen

Koulun sisäiset, oppilaiden sosiaalista vahvuutta/ elämäntaitoja haastavat tekijät, heikkoudet:

- oppilaiden passiivisuus, innottomuus, kiinnostumattomuus ja viitseliäisyyden puute
- kiusaaminen ja nuorten keskuudessa ryhmäpaine, ryhmäytymisongelmat
- yleisopetuksen luokkakoot valinnaisuuden kustannuksella, aikaa ei riitä oppilaille yksilöllisesti
- kiire
- syrjäytymisen sukupolvistuminen
- oppimiskyvyltään heikohkoja oppilaita on sekä syrjään vetäytyneitä hiljaisia, että häiriköiviä äänekkäitä
- valtasuhteet oppilaiden ja henkilökunnan kesken
- minän rakentumisen haasteet strukturoidussa koulumaailmassa
- aineenopettajajärjestelmän vuoksi ei tiettyä, tuttua aikuista, luokanvalvojillakaan ei välttämättä riittävää tuntemusta omasta luokastaan
- kännykkä oppitunneilla
- koulusäästöt, tuntikehyksen rikkominen
- inkluusiopolitiikka

Koulun ulkoiset, oppilaiden sosiaalista vahvuutta/ elämäntaitoja edistävät tekijät, mahdollisuudet:

- vanhemman ja sisarusten tuki voimavarana
- koulun ja kodin välinen yhteistyö
- luokan ja muun koulun sisäisen hierarkian muodostumista tutkittu ja tietoa saatavilla
- pieni paikkakunta, myös syrjään jääminen nopeasti havaittavissa ja puuttuttavissa
- harrastusmahdollisuudet
- koulun fyysinen ympäristö
- avoimuus
- opettajien aseman vahvana pysyminen
- kyky olla kiitollinen

- verkostoituminen (atk-maailma), sosiaalinen media
- nuorisotyön panostus

Koulun ulkoiset, oppilaiden sosiaalista vahvuutta/ elämäntaitoja haastavat tekijät, uhat:

- globaalit uhat
- informaatioähky
- pienen ihmisen voimattomuus
- sosiaalisten elämäntaitojen heikkous, haluttomuus elämään
- tulevaisuudennäkymien kapeus
- päihteet
- puutteet vanhemmuudessa, kotien ongelmat lisääntyvät
- ongelmien kasaantuminen ja sukupolvistuminen
- sosiaalinen media, liika tietokonemaailmassa vietetty aika
- sulkeutuminen, sosiaalisen elämän kapeneminen
- sivukylien ”kuoleminen”
- kuntaan suuntautuvan työperäisen muuton ja lapsiperheiden määrän romahtaminen, työttömyys Viitasaarella
- rajattomuus perheissä
- kokeilun halu ja rajojen etsiminen

2.2 Koulun kolme tasoa

Hahmottelen tässä koulun tasot viralliseksi, epäviralliseksi ja fyysiseksi tasoksi. Koulun virallinen taso voidaan määritellä karkeasti ajatellen aikuisyhteisön ja hallinnonalan ylläpitämäksi tasoksi. Aikuisyhteisöllä on toimintansa määrittelevät normistot, säännöt, lait ja säädökset työnsä tukena kasvu- ja oppimisympäristön luomiseksi ja ylläpitämiseksi. Aikuisten todellisuus koulusta instituutiona rakentuu pitkälti tämän tason varaan. Ajankohtaista keskustelua käydään siitä, jos aikuiset rakentavat nämä viralliset raamit koululle instituutiona, kuinka nuoret sitoutuvat toimintaan omalta osaltaan. Nuoret vain suorittavat oppikokonaisuuksia, jotka arvostellaan heille tuntemattomalla ja avautumattomalla tavalla.

la? Pääseekö nuori aidosti vaikuttamaan tähän peruskoulutodellisuuden kivijalkaan?

Epävirallinen koulun taso on sitä viralliselta koulun tasolta jäävää tilaa ja aikaa koulupäivän keskellä, joka eniten muokkaa nuoren käsitystä, mielikuvaa ja muistoja koulusta, eritoten siellä viihtymisestä. Jos ajatellaan, että viralliseen tasoon kuuluvat opetussuunnitelmat, oppitunnit ja arvosteluasteikot, epävirallinen sen sijaan näyttäytyy esimerkiksi välitunneilla, kerhoissa ja luokkaretkillä. Koulun epäviralliseen tasoon kuuluvat vuorovaikutus ja kaverisuhteet, vertaisuus, tunne kuuluvuudesta, minästä ja viihtymisestä. Tämä on sitä areenaa, joka tuo nuoruuden, nuorisokulttuurit, kasvun ja kehityksen kipuilun, sekä nuoruuteen osaltaan kuuluvan liikkeen, muutoksen, näkyviksi kouluarkeen. Jos tämä on se areena, jonka nuoret rakentavat kouluun, on tämä myös se areena, jonka hallitsemisessa opettajat vaikuttavat kaikkein eniten kipuilevan. Tämä on siis koulun sisäinen nuoruuden pelikenttä. Voidaanko ajatella, että tilanne on nyt tasapeli oppilas- ja kasvattajayhteisön kesken?

Fyysistä koulua määrittävät tilat, opetusympäristö; tilalliset, ajalliset, henkilöstölliset resurssit ja muut puitteet. Fyysinen koulukokonaisuus sitoo edellä mainitut virallisen ja epävirallisen tason yhteen. Fyysisessä koulussa on aikatauluja, avoimia ja suljettuja ovia, järjestyssääntöjä, nuorisokulttuureja ja ihmisiä omine erityispiirteineen. Fyysisellä tasolla on jokaisen kouluun osallisen oppilaat ja aikuiset mukaan lukien haettava oma paikkansa ja roolinsa poiketen virallisesta hallinta- ja suoriutumispaineesta sekä epävirallisesta vuorovaikutuspaineesta. Tarkoitin tällä sitä, että fyysisessä koulutodellisuudessa toiselle on ominaista istua ruokalassa ikkunan lähellä, kun toinen haluaa suosittujen pöytään. Aikuisuuteen saakka meitä saattaa seurata taipumus hakeutua esimerkiksi istumaan luentosalin oikeaan laitaan, tai järjestää työpiste kotona niin, että ikkuna on työskennellessä vasemmalla. Nämä ovat usein vähintään osittain linkitettävissä nuoruuden koulun fyysisen tason kokemuksiin.

Nykypäivän koulumaailmassa, koulutodellisuudessa, on kolme kerrostumaa, joiden valtasuhteiden sisällä ja välissä oppilaat toimivat ja viettävät päivästäan paljon aikaa. Näitä kerrostumia ovat toisiinsa limittyvät fyysinen (tilallinen, ruumiillinen ja ajallinen), virallinen (opetussuunnitelma ja koulun säännöt) ja epävi-

rallinen, eli sosiaalisia suhteita kuvaava taso. Koulun tavoitteena on kaikkien hyvinvointi, mutta yhteisöllisyyden sijaan kouluun syntyy opettajien ja muun henkilökunnan käyttämästä puheesta herkästi kuva erilaisin termein ja diagnoosein kuvatuista yksilöistä koostuvasta joukkiosta. Kasvattajayhteisön huoli-puheella on hyvästä tarkoituksestaan huolimatta tapana yksilöidä vahvasti ja lisätä yhteisöllistä käsitystä siitä, mikä poikkeaa ”normaalista”. Koulun käytännöt peilaavat edelleen opetussuunnitelmaan, jossa ei ole yhteisöllisen toimijuuden syntymiseksi nähtävästikään riittävästi tilaa dialogisuuteen ja vastavuoroisuuteen, tai sitä ei käytetä oikein. Yksilön toimijuus on puolestaan ideaalin mukaan toteutettava, hiljaista ja aktiivista resurssien ja aikuisen organisoinnin mukaista toimijuutta. Se, mikä tästä poikkeaa, nähdään herkästi negatiivisena, koulutaitojen kompetenssin puutteesta kielivänä toimintana. Tällöin yksilön ja yhteisön toimijuus ajautuvat herkästi jännitteiseen suhteeseen. (Hohti & Karlsson 2012, 128-138.)

Koulu on haavoittuvainen erilaisten toimijoiden sulatusuuni, jossa on osattava toimia monenkaltaisissa erilaisissa tilanteissa. Oppilaan on sopeuduttava toimimaan koulussa omaa käytöstään kontrolloiden, tarkkaavaisesti, sääntöjen sisällä ja muut huomioon ottaen (Sigfrids 2009, 92). Koulutusjärjestelmän haasteena on, miten se kykenee edistämään ja ylläpitämään sosiaalista yhteenkuuluvaisuutta, yhteisöllisyyttä ja erilaisuuden hyväksymistä, kun yhtä aikaa samuuden käsitys on yhteiskunnassa ja ihmiskunnassa pirstoutunut ja samuus – yhteenkuuluvuus – ei enää kannusta osallisuuteen (Tilus 2004, 28-29).

Jos kouluyhteisö rakentuu suoritus- ja pärjäämispaineelle, epävirallisen, nuoruuden mukanaan tuoman ulottuvuuden sivuuttaen, mietin, kuinka oppilas- ja kasvattajayhteisököän voivat? Tällaisessa tilanteessa ollaan koulun toimintakulttuurin tarkastelun edessä. Koulun toimintakulttuurilla tarkoitetaan koulun tapaa toimia ja tulkita kasvatus- ja opetustehtävää ja siihen kuuluvat koulun viralliset ja epäviralliset säännöt, toiminta- ja käyttäytymistavat sekä arvot, periaatteet ja kriteerit (Launonen & Pulkkinen 2004, 5 ; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 19). Toimintakulttuurin kehittämisessä tarvitaan arvofilosofisia, kehityspsykologisia ja yhteiskunnallisia näköaloja, jotka auttavat rakentamaan hyvän kasvuyhteisön ja sen kehittämiseen on osallistuttava koko kouluyhteisön sekä kunnan päättäjätason (Launonen & Pulkkinen 2004, 57-58).

2.3 Koulu muutosten edessä

Suomalaisen yhteiskunnan muutoksista suurimmat ajoittuvat lähihistoriassamme 1990-luvulle. Tuolloin Suomi liittyi Euroopan Unioniin, kärsimme syvästä lamasta ja pankkikriisistä, työttömyys kasvoi ennätysmäisesti, työelämän vaatimukset kovenivat hyvinvointivaltion perusteiden pelättiin romahtavan, sosiaaliset tukiverkot pettivät, perheiden pahoinvointi ja lasten ja nuorten psykososiaaliset ongelmat lisääntyivät, alkoholin ja huumeiden käyttö lisääntyi, rikollisuus kasvoi ja mielenterveysongelmat lisääntyivät. Viime vuosina kasvuympäristön muutokset ovat muodostuneet esimerkiksi kansainvälistymisestä ja monikulttuurisuuden lisääntymisestä, globaaleista uhkatekijöistä ja tulevaisuuden epävarmuudesta. (Launonen & Pulkkinen 2004, 27-29.)

Koulun oli tuolloin ja on edelleen instituutiona ratkottava, kuinka tarjota oppilaille turvallinen, terve ja viihtyisä oppimisympäristö ja kokonaisvaltaista kasvun tukea yhteiskunnallisten muutospaineiden keskelläkin. Turvallisuutta ei voi loputtomiin hakea muuttumattomuudesta. Koulu- ja toimintakulttuurin muutosprosessissa on tarkasteltava koulun kykyä tarjota tulevaisuuden yhteiskunnan kansalaisiksi kasvaville oppilaille työkaluja pärjäämiseen. Koulun on huomioitava informaaliset kasvamisen ja oppimisen areenat, sekä tietoisesti rakennettava niitä vastavuoroisesti nuorten toimijuus huomioiden (Pohjola 2011, 8). Oppilas ei voi valita koululuokkaansa ja luokissa syntyy vertaisten kesken niin toimivia pienryhmiä kuin ristiriita- ja klikkiytymistilanteitakin (Salmivalli 2005, 148). Vastapainoksi tälle olisikin tarpeen kehittää valinnaisuuden areenoja, mahdollisuuksia toimia mielekkyyden ohjaamana, eikä tulla vain ylhäältä päin ohjatuksi. Tällaisen kehityksen käynnistäminen on hidasta, mutta olisiko väärin tai mahdotonta odottaa kulman taakse, oliko se kuitenkin sen arvoista.

Koulukulttuurilla tarkoitetaan koulun, työyhteisön yhteisiä arvoja, uskomuksia, käsityksiä, odotuksia, normeja ja rooleja, sekä seremonioita ja rituaaleja, eli yhteisöllistä toimintaa. Se on kuin käsikirjoitus, jonka mukaan kaikki toimii ja jonka mukaan kaikkien odotetaan toimivan, asioiden tekemisen tapa. Muutoksen käynnistämiseen liittyy olennaisesti ristiriitoja sekä sitoutumis- ja vastuukysy-

myksiä. (Kohonen & Leppilampi 1994, 11; 21; 61; 256-277.) Tällöin on tarkasteltava organisaation toimintakulttuuria avoimesti ja kehittäväällä otteella.

Koulun toimintakulttuuri vaikuttaa merkittävästi koulun kasvatukseen ja opetukseen ja sitä kautta oppimiseen. Tavoitteena on, että koulun kaikki käytännöt rakennetaan johdonmukaisesti tukemaan kasvatus- ja opetustyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Toimintakulttuuriin kuuluvat kaikki koulun viralliset ja epäviralliset säännöt, toiminta- ja käyttäytymismallit sekä arvot, periaatteet ja kriteerit, joihin koulutyön laatu perustuu. Toimintakulttuuriin kuuluu myös oppituntien ulkopuolinen koulun toiminta kuten juhlat, teemapäivät sekä erilaiset tapahtumat. Koulun kasvatustavoitteiden ja arvojen sekä aihekokonaisuuksien tulee konkretisoitua toimintakulttuurissa. Tavoitteena on toimintakulttuuri, joka on avoin ja vuorovaikutteinen sekä tukee yhteistyötä niin koulun sisällä kuin kotien ja muun yhteiskunnan kanssa. Myös oppilaalla tulee olla mahdollisuus osallistua koulun toimintakulttuurin luomiseen ja sen kehittämiseen. (POPS 2004, 19.)

Keskuskoulun opettajat toivat arkipäiväisissä keskusteluissa toistuvasti esille, että varsinaiselta opetustyöltä siirtyy yhä enemmän aikaa oppilasyhteisön sosiaalisten suhteiden hoitamiselle ja nuorten elämäntaitojen ohjaamiselle. Eräs opettaja sanoi minulle tuntevansa olevansa muutaman kerran viikossa koululla käyvän kuraattorin sijasta kuraattori ja sosiaalityöntekijä jokaisena päivänä useille oppilaille päivässä.

Eräässä työyhteisön keskustelussa todettiin yhdessä, että alakouluista nyt yläkouluun siirtyvät nuoret ovat kasvaneet vaikuttamaan alakouluihin yläkouluja myöhemmin tuodun oppilaskunnan hallitus-toiminnan mallin avulla entistä nuorempina, josta syystä he vaativat yläkoulussakin kasvattajayhteisöltä edeltäviä ikäluokkia enemmän yhteisöllistä huomioimista ja toisaalta myös individualistista kasvatustotetta. Tämä tarkoittaa, että nuori haluaa tulla huomatuksi yksilönä, muttei leimatuksi erilaisena.

Lapsiasiainvaltuutetun toimiston lasten ja nuorten näkemyksiä oikeuksiensa toteutumisesta kartoittaneessa julkaisussa vuodelta 2008 aihepiirinä kouluympäristöstä nousivat vahvuuksina esiin sosiaaliset suhteet ja ilmapiiri, mutta yhtä aikaa heikkoutena vaikuttamismahdollisuuksien vähäisyys. Lapset ja nuoret haluavat mahdollisuuksia osallistua koulutyön ja -yhteisön kehittämiseen ja tulla huomioituiksi ja kuulluiksi koulu-yhteisön jäseninä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tuottamassa vuoden 2013 kouluterveyskyselyssä kouluoloja alueelli-

sesti Keski-Suomessa tarkastellessa selviää, etteivät nuoret koe päässeensä osallisiksi koulutodellisuuden suunnittelemiseen. Osa-alueita, joiden suunnittelumahdollisuuksia kyselyssä kartoitettiin, olivat muun muassa opiskelun toteutustavat, järjestyssääntöjen laatiminen, koulun sisätilojen ja piha-alueen sisustaminen ja suunnitseminen, kouluruuan suunnitseminen, sekä teemapäivien, juhlien ja retkien suunnittelu. Koontiraportin mukaan kuuleminen oli kuitenkin lisääntynyt entiseen verrattuna. Lapsiasiainvaltuutettu suosittaa tällaisen kuulluksi tulemisen mahdollisuuksien lisäämistä ja opetustoimen ja nuorisotyön yhteistyön tiivistämistä. (Tuononen 2008 ; THL 2013.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet uudistuvat vuonna 2016 ja uudistustyötä tehdään parhaillaan kuntien opetustoimissa. Tulevassa opetussuunnitelmauudistuksessa pyritään murtamaan vahvaa oppiainelähtöistä koulupeirinnettä. Ilmiöoppiminen, teemaoppiminen ja eheyttäminen kuvaavat tällaista oppiainejakoisuudesta irtautumista. Ennemminkin tavoitellaan eheää ja kokonaisvaltaista kokemusta ja ymmärrystä tulevilla monialaisilla oppimiskokonaisuuksilla toimintakulttuurin ja oppimisen eheyttämiseksi. Ajattelussa on siirryttävä opettaja- ja oppiainelähtöisyydestä ilmiö-, lapsi- ja elämlähtöisyyteen. Kouluissa todellinen oppilas- ja elämlähtöinen uudistus- ja kehitystyö on haastavaa. (Paalasmaa 2014, 87-88.)

Eheyttävää ja ilmiölähtöistä oppimista toteutetaan onnistuneesti jo nyt, esimerkiksi projektein, leirikouluin, teemapäivin, opintokäynnein, vierailijoin ja tapahtumin. Yhteistyötä voi tehdä parin kolmen opettajan kesken sitoen oppiaineita yhteen teemoitteluun. (emt. 89.) Tämä kuulostaa vahvasti myös mahdollisen nuorisotyön intervention ja integraation kentältä.

2.4 Opettaja muutoksen keskiössä

Kun tähdätään koulu- ja toimintakulttuurin muutokseen, on opettajan rooli ensisijaisessa asemassa. Koulu ei muutu, elleivät opettajat muutu. Opettajilta vaaditaan esimerkiksi entistä enemmän vuorovaikutuksellista osaamista. (Rasku-Puttonen & Rönkä 2004, 175-176 ; Kohonen & Leppilampi 1994, 53-54.) Opettajan kamppailu heikkojen oppilaiden tukemiseksi ja kannattelemiseksi sekä

toisaalta hyvin pärjäävien oppilaiden kannustamiseksi yrittämään edelleen parhaansa, on kiistämättä opettajalle vaativa tehtävä (Välijärvi 2004, 199). Hyvän opettajan muotokuvaa teoksessaan Aktivoi oppilaasi piirtävä Jarno Paalasmaa kuvaa, että hyvän opettajuuden perusta on ymmärtämisessä. Opettajan tärkeimpiä pyrkimyksiä ja tavoitteita ovat kunnioitus, aloitteellisuus, kiinnostus, totuudellisuus, huumori, luovuus ja positiivisuus. Opettaja voi kasvattaa itseään roolissaan kasvattajana. Jotain on pielessä, jos opettaja joutuu nykypäivän koulussa jatkuvasti järjestyksen ja edes jonkinlaisen yleisen mielekkyyden ylläpitämiseksi turvautumaan koulun järjestyssääntöihin elämälähtöisen ja mielekkään koulun yhä vasta tehdessä tuloaan. Elämälähtöistä koulua kannattavalla opettajalla on kriittinen asenne opetusmateriaalia ja oppimisympäristöjä kohtaan ja halu kehittää ja tulkita niitä uudesta näkökulmasta. (Paalasmaa 2014, 115-145.)

Nuori ja mieli – koulu mielenterveyden tukena -oppikirja käsittelee nuorten mielenterveyden rakentumista ja sen tukemista, sekä erityistilanteisiin reagoimista koulun kannalta. Kirjassa todetaan heti kärkeen, että koulu tarjoaa nuorelle kotiympäristöstä poikkeavaa vuorovaikutusta opettajien ja toisten nuorten kesellä. Koulukohtaamisilla on tärkeä rooli itseilmaisun kehittymiselle ja hyvien, vastavuoroisten vuorovaikutustaitojen oppimiselle. Psykososiaalisen voinnin ja kehityksen kannalta tähän vaikuttavat erityisen merkittävästi koululuokka, ryhmän koko ja sen ja muiden rakenteiden pysyvyys. Aikuisen elämäkokemuksen näkyvyys vuorovaikutuksessa nuoren kanssa voi tuoda nuorelle tilanteita oivaltaa ja löytää vaihtoehtoisia tapoja toimia. Haasteita vuorovaikutukselle tuovat teiniikäisen luontainen viha- ja vastustusmielisyys, syrjään vetäytyneisyys ja kielteisyys. Opettajan ajasta tunneilla suuri osa kuluu järjestyksenpitoon, koska aikuisen tehtävänä on piirtää raja käyttäytymisen ymmärtämiselle ja hyväksymiselle. Koulun vuorovaikutuksessa on erinomainen tilaisuus havainnoida nuoren pahoinvointia ja ennaltaehkäistä mielenterveysongelmia. (Hietala & Kaltiainen & Metsärinne & Vanhala 2010, 10-14 ; 21.)

Koulun sosiaalisten taitojen opettamisen on opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta, jolla pyritään opiskelijan myönteiseen käyttäytymiseen ja koulumestystä edistävien perustaitojen kartuttamiseen. Koulussa opetetaan sosiaalisia taitoja harjoittelemalla aikuisten ja oppilaiden muodostamassa sosiaalisessa ympäristössä. Olennaista on, että oppilaalle kehitetään taitoja, joiden avulla hän

pärjää sosiaalisissa suhteissa tulevaisuudessa. Oppilaan on ensin ymmärrettävä, miksi sosiaalisten taitojen opetteleminen on tärkeää, että oppiminen ja kasvu tapahtuvat yhdessä toisen ihmisen kanssa ja opettamisesta on tehtävä mielenkiintoista ja palkitsevaa. (Kauppila 2005, 142-145 ; Paalasmaa 2014, 42.)

Sosiaaliselle osaamiselle on tilausta tänä päivänä ihmisluonnetyyppin muuttuessa. Hiljainen, pidättyväinen ja kuuliainen nuori kansalainen on hyvää vauhtia muuttumassa tiedostavaksi, avoimeksi ja keskustelevalaksi luonnetyyppiksi. Kulttuurinen muutos ajaa kohti tunteiden avoimempaa näyttämistä ja tämä luo paineensa myös koulun seinien sisälle itse kullekin toimijataholle. Koulussa tämä tarkoittaa ei-hyväksyttyä hälinää ja häilyvyyttä ja opetustyöltä aikaa vievää aikuisen nälkää. (Pohjola 2010, 4-6.)

2.5 Oppimisympäristöjen uudelleenmäärittelyä

Yksi koulutuksen kehittämistavoitteita on parantaa koulupolun jatkumoa esiopetuksesta peruskoulun päättymiseen, mahdollisesti vielä jatko-opintoihinkin. Nuorten urasuunnittelua on tuettu oppilaanohjauksen kehittämishankkeella yhteistyön tiivistämiseksi perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, työelämän, julkisen työvoimapalvelun ja nuorisotoimen välillä. Hyvin toimivan yhtenäisen peruskoulun tulee kyetä huolehtimaan sekä omasta sisäisestä että ulospäin suuntautuvasta, osallisuutta tukevasta ja hyödyttävästä yhteistyöstä. (Lindroos 2004, 201-205.)

Yksi keino edellä mainittujen seikkojen kehittämiseksi on kehittää koulua alueellisenä toimintakeskuksena. Yhteistyötä voi laajentaa julkisen sektorin, kuten nuorisotoimen kanssa, koulutustoimijoiden kanssa, yrittäjien ja elinkeinoelämän sekä kolmannen sektorin kanssa. Tarkoitus on saada koulun tilat tehokkaaseen käyttöön ja hyödyntää muitakin koulun voimavaroja lähiyhteisön hyödyksi. Kyläkoulut tunnetusti ovat jo tällaisia toimintakeskuksia. (emt., 208.)

Toimintakeskuksen visio voisi olla seuraavanlainen:

Koulu on moninaisen toiminnan keskus, jolla on kumppanuussuhde ympäristöönsä. Sillä on käytössä välineet ja materiaalit, joiden myötä se toimii sekä lasten että aikuisten oppimiskeskuksena. Se on itseohjautuva, mutta sillä on käytössään toimintaa tuulettava ulkopuolinen ohjausjärjestelmä. Sen työskentely perustuu luovaan ja osallistavaan yhteistoimintaan. Se kiinnittää erityistä huomiota omaan toimintakulttuuriinsa, jota se pitää merkittävänä tulosvaikuttajana. Sillä on oma pedagoginen visionsa ja toiminta-ajatuksensa. Se huolehtii henkilöstönsä osaamisesta ja hyvinvoinnista. Se osaa tasapainoilla monien jännitteiden välillä. Tärkeintä sille on kohtaamisen ja kumppanuuden kulttuuri, johon se panostaa. Se viljelee synergian kukkasia, joita syntyy alueellisen ja paikallisen yhteistoiminnan kautta. Eri-tyisesti se tunnistaa, että lasten, nuorten, vanhempien ja muiden aikuisten on yhdessä toimittava kasvua, kehitystä, hyvinvointi ja oppimaan oppimista edistävästi kaikilla niillä keinoilla, joita sillä alueellisena toimintakeskuksena on. Tässä työssä se osaa hyödyntää erityisesti sosiaalisia voimavarojaan. (Lindroos 2004, 211-212.)

Opetushallituksen oppimisympäristöjen kehittämishankkeiden tutkimushanke Oppimisen sillat tarkastelee vuosina 2007-2009 rahoitettuja kehittämishankkeita. Selvitysraportissa selviää, että oppiminen ei yleensä rajoitu vain yhteen ympäristöön, vaan se kaikkiallistuu. Toimijuutensa turvin ihminen pyrkii tarkoituksellisesti muokkaamaan toimintaympäristöään passiivisen vastaanottajuuden sijaan. Kehittämishankkeissa pyrittiin eheyttämään koulua sisäisesti sekä rakentamaan yhteyksiä koulun ja oppilaiden monien maailmojen välille. Moniammatillisen ja kollegiaalisen yhteistyön ja yhteistoiminnallisen oppimisen avulla voidaan tukea oppimista yli rajojen ja syrjäytyneiden oppimista. Kehittämishankkeista löytyi merkkejä tulevaisuuden oppimisympäristöistä, joissa koulun asema on oppimisympäristöjen risteysasemana. Organisaatiokohtaiset työryhmät, jotka verkostoituvat ja koordinoivat yhteistyötä edustavat kehittävää askelta. (Opetushallitus 2010, 13 ; 38 ; 63.)

Myös esimerkiksi kerhotoiminnan tehostettu tuominen ja linkittäminen kouluun on yksi esimerkki tällaisesta toimintakeskuksen kehityssuunnasta. Kerhotoiminta tukee oppilaan eettistä ja sosiaalista kasvua, sekä itsensä monipuolista kehittämistä perusopetuksen tavoitteiden mukaisesti. Kerhotoiminnan tavoite on edistää myönteisen toiminnan viriämistä ja antaa oppilaalle mahdollisuus koulu-

ympäristössä muuhunkin kuin koulutyöhön. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2003, 25.)

3 NUORISOTYÖTÄ KOULUUN

Nuorisotyöllä ja koululla on pitkä yhteinen historia ja yhteinen päämäärä, kasvattaminen. Nuorisotyö eroaa koulun opetustyöstä siinä, että se perustuu humanistisen ihmiskäsityksen pehmeämmille arvoille koulun kasvatuksen suoriutuskeskeisyyden sijaan. Perusopetus ja nuorisotyö ovat molemmat kunnan järjestämää lakisääteistä toimintaa (Perusopetuslaki 1998/628, 4 § ; Nuorisolaki 2006/72, 7 §). Nuorisolaki määrittää nuorisotyön tarkoituksiksi tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja (Nuorisolaki 2006/72, 1-2 §). Myös opetus- ja kulttuuriministeriön Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012 - 2015 toteaa, että kouluissa tarvitaan toimintakulttuurin muutosta ja yhteisöllisyyden lisäämistä myös integroidun koulunuorisotyön tuen keinoin (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012).

Nuorisotyön perustehtäviä ovat sosialisatio, personalisaatio, kompensatio sekä resursointi ja allokonti. Sosialisatio- ja personalisaatiofunktioiden mukaan nuorisotyön tehtävä on kiinnittää nuoret yhteiskuntaan, yhteisön jäseniksi sekä ohjata kehittymistä omiksi persoonikseen. Kompensatiofunktion tavoitteena on auttaa nuoria, joilla on edellä mainituissa puutteita, eli kiinnittää heitä yhteiskuntaan ja auttaa elämänhallinnassa. Kompensatiota toteutetaan sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa ja resursointi- ja allokontifunktiot tähtäävät yhteiskunnan nuorten palveluihin ja voimavaroihin vaikuttamiseen ja kohdentamiseen. Sosialisatio-, personalisaatio- ja kompensatiofunktioiden tavoite on siis vaikuttaa nuoren ymmärrykseen, arvostukseen, tietoihin, taitoihin ja toimintaan – oppiminen – sisäisenä kasvuna, tai havaittavissa olevana toiminnan muutoksena. (Nieminen 2007, 23-28.) Nieminen kuvailee nuorta nuorisotyössä näin:

Nuori ei ole oppilas, potilas, kuluttaja tai asiakas, vaan yksinkertaisesti nuori ihminen. Nuorisotyön perustana eivät ole nuorten ongelmat, nuoruus ei

ole nuorisotyölle lähtökohtaisesti ongelma, eikä nuoria pidetä perusolemuksestaan ongelmallisena väestönosana. Sen sijaan nuoruusvuosiaan elävät ovat henkilökohtaisia mahdollisuuksiaan kantavia ihmisiä, jotka saavat turvaa, ohjasta ja toimintamahdollisuuksia nuorisotyön toimintaympäristöissä. (emt., 39.)

Vapaa-ajan nuorisotyö on luonteeltaan kannustavaa ja rohkaisevaa, mutta perustuu silti nuoren sisäiseen motivaatioon, siksi suurelta osin toimintaan tulee mukaan jo valmiiksi aktiiviset ja luonnostaan uteliaat nuoret, joilla on taitoja toimia erilaisissa arjen tilanteissa vähintään välttävästi. Koska nuorisotyö ei siis vapaa-ajalla voi tavoittaa paikallisestikaan suurintakaan osaa nuorista, on otollista tuoda sen elementtejä, ammattilaisten laajaa osaajuutta ja persoonallisuutta selkeästi yhteiskunnallisesti pysyvään ja ikäluokan kaikkein laajimmin tavoitetaan organisaatioon, kouluun ja perinteisen opetuksellisen kasvatuksen rinnalle tukemaan yksilöllisesti oppilaan suhdetta itseensä sekä yhteisöllisesti toisiin oppilaisiin ja opettajiin.

Koululla ja nuorisotyöllä on yhteinen kasvatustavoite: kasvattaa nuorista aktiivisia, sosiaalisesti osaavia, kyvykkäitä kansalaisia. Nuorisotyölle on olemassa luonteva toimintakenttä myös kouluissa, koska nuorisotyö tapaa vapaa-ajalla samat nuoret, jotka ovat päivän koulun aikuisyhteisön ohjauksessa. Yhteistyö kouluun tuotuna voisi tuoda koulun arkeen nuorten kaipaamia mahdollisuuksia vaikuttaa ja toimia, viihtyä ja saada kokonaisvaltaista tukea ja läsnäoloa. Opettajien työnkuvaa väheksymättä on tunnistettavissa, että nuorisotyöllä työmuotona on luonnollisempi rooli yhdessä toimimiseen sekä vierellä kulkemiseen opettajien keskittyessä oppiainekokonaisuuksien kompetenssien välittämiseen. Lisäksi koulussa tehtävä nuorisotyö tuo kouluun mahdollisuuksia osallistumiseen ja toimimiseen ja vaihtelua oppitunneilla istumiseen (Kauhanen 2011, 4). Nuorisotyön roolin vahvuus perustuu myös vapaaehtoiseen kohtaamiseen (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 29).

Nyt nuorisotyö hakee roolia koulun sisältä sen toimintakentästä. Opetuksen ja oppilashuollon haasteet sekä viesti nuorilta itseltään kohtaamisen ja tuen tarpeista ovat antaneet nuorisotyölle kuvan sen tarpeesta koulussa. Nuorisotyö mielletään osin edelleen epäviralliseksi professioksi ja työ virallisen instituution

kyljessä voisi selkiyttää ja kirkastaa asemaa, joka jo sisältää elementtejä sosiaalisuudesta ja yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja jonka sosiaalipedagogiset rajapinnat kaipaavat yhteiskunnallisesti vielä selvennystä. Suunta näyttää olevan se, että tavoitteellista nuorisotyötä koulussa on kehitetty ja lisätty, mutta kuitenkin sen asema Suomessa ei ole vielä legitimoitu, tai tarkemmin säännelty. (Leppä 2012, 23 ; 26 ; 28.)

Koululle ja nuorisotyölle on kertynyt yhteistä historiaa. Tavoitteellisemmin yhteistyötä on toteutettu Suomessa enemmän ja vähemmän noin kymmenen vuoden ajan. Työtä on tehty hankerahoituksilla ja integroituna molempien hallinnonalojen, opetus- ja nuorisotoimen, alle. Tutkimuksia ja teoksia aihepiiristä on julkaistu viime vuosina paljon. Milloin näkökulmana on ollut toiminnan paikallinen tarve ja käynnistämiseen liittyvät seikat, milloin valtakunnallinen kuulumisten ja linjausten tarkastaminen. On tutkittu jo syntyneitä yhteistyötä kouluissa kuraattorien näkökulmasta ja kirjoitettu oppaita erityisesti yhteisöpedagogien koulutusta ajatellen.

Yhteistyö näiden työmuotojen välillä on ollut koulun raamien sisällä tarpeenmukaisia piipahduksia ja irrallisia toimintoja. 2000-luvulla tietoisuus suunnitelmallisen yhteistyön tarpeellisuudesta on hahmottunut molempien toimijoiden kentällä. Nuorisotyöhön koulussa on käytetty vaihtelevasti resursseja ja työ on perinteisesti ollut tilatason, tiedonvaihtotason ja menetelmätason molemminpuolista hyödyntämistä. Nuorisotyö on markkinoinut toimintaansa kouluissa, koulu on satunnaisesti hyödyntänyt nuorisotyön osaamista opetuksen tukena ja sen rooli on ollut menetelmätasolla toteuttaja, mutta kasvatuskumppanuus on yhteistyöstä puuttunut. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 14-20.)

Kouluun tuotavaa nuorisotyötä on kuvattu vuosien saatossa useilla eri termeillä ja työntekijää on kuvattu milloin yhteisöohjaajaksi, milloin kasvatussihteeriksi. Humanistisen ammattikorkeakoulun kehitystyö työmuodon parissa on johtanut käytettävään termiin *nuorisotyö koulussa* (Hakoluoto & Jukkala & Lämsä 2014, 5). Yleiskielisesti käytetään ja itsekin käytän puhekielessä luontevasti termiä koulunuorisotyö, mutta tieteellisesti terminä se ei varsinaisesti ole paikkansapitävä, koska ei ole olemassa erillistä nuorisotyötä koulua varten, vaan nuorisotyön elementtejä, joita tuodaan kouluun. Tässä opinnäytetyössä haluan nyt

noudattaa ja levittää Humakin esittelemää termistöä ja kutsun työmuotoa nuorisotyöksi koulussa koulunuorisotyön sijaan.

Se, miten nuorisotyö ja koulu nyt nivoutuvat yhteen Viitasaarella, ei vielä vastaa ajatusta tavoitteellisesta nuorisotyöstä koulussa. Nyt nuorilla on mahdollisuus vierailla nuorisotiloilla koulupäivän sisällä vain välitunneilla. Nuorisotiloilla käydessään he kuuntelevat musiikkia, katsovat televisiota, pelaavat pelejä ja viettävät aikaa aikuisen valvonnan alla. Kuitenkaan nuorisotyö ei näin lyhyellä ajalla voi tuoda välituntiipahtamisiin mitään sisältöä ja kanssakäyminenkin jää hyvin vähin. Nuorisotyön ja koulun yhteistyö vaikuttaa olevan nykyisessä muodossaan vain ei-formaalin oleskelutilan tarjoamista nuorille koulupäivän aikana, eikä siihen näytä liittyvän sisällöllistä tarjontaa, eikä se helpota koulun moniammatillisuuden tarvepainetta.

3.1 Moniammatillisuuden anti

Moniammatilliset toimijat (opettajat, erityisopettajat, kuraattori, kouluterveydenhoitaja) ovat koulun keskeisiä toimijoita, mutta vaikuttavan ennaltaehkäisevän yhteisöllisen opiskeluhuollon toteutumiseksi tarvitaan rajat ylittäviä, kouluyhteisön toiminnan arjesta ja tarpeista nousevaa moniammatillisuutta. Moniammatillisuus ja monialainen yhteistyö auttavat vastaamaan kasvamiseen ja oppimiseen liittyviin paineisiin. Nykykulttuurissa ei ole enää luontevaa tarkastella nuoren sopeutumista kouluun, vaan kääntää huomio koulun sopeutumiskykyyn suhteessa nykynuorten maailmaan. Koska sekä koululla, että nuorisotyöllä on sama selkeä tavoite, lasten ja nuorten kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen, olisi näiden tahojen hyödyllistä hakeutua yhteistyöhön ja koulunuorisotyö onkin mitä ilmeisimmin vahvistuva työmuoto. (Pohjola 2010, 1-3.)

Nuorisotyön perinteistä ammattiosaamista ovat myös ryhmien ohjaamisen ja havainnoimisen taidot. Vielä erotuksena monesta muusta nuorten kokemusmaailmassa toimivan ammattitahon toimijasta Karin Filanderin mukaan nuorisotyöntekijät ovat niin sanotusti rajatila-ammattilaisia, jotka ovat yhtä aikaa yhteiskunnallisen järjestelmän, oman instituutionsa sekä nuorten elämismaailmojen liittolaisia (Filander 2007, 93). Nuorisotyön osa-alueilla niin etsivässä työssä

kuin kouluun tuotavassa nuorisotyössäkin korostuu taito jalkautua nuorten maailmaan yhtä aikaa oman ammatillisen asemansa ja tehtävänsä, että oman persoonansa verkottuessa toimijuuteen tiiviisti.

Edellisessä, kappaleen pääluvussa eriteltyt nuorisotyön funktiot limittyvät koulussa osittain päällekkäin sekä opetustoimen, että koulun sosiaalityön toimijoiden, kuraattoreiden, työn kanssa ja muodostavat siitä näkökulmasta selkeän perusteen monialaiselle yhteistyölle myös koulussa. Nuorisotyön tärkeimmät periaatteet – voluntarismi, nuorten tarpeiden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, nuorten kansalaisuuden lujittaminen ja aikuisten kasvatusoikeus ja –vastuu – tukevat ajatusta nuorisotyöstä oppimisympäristönä. (Kauhanen 2011, 5-6.)

3.2 Nuorisotyön rooli koulussa

Nuorisotyön rooli koulussa on moninainen, kuten sen rikkaus muussakin ympäristössä on. Nuorisotyö vastaa saman kasvatustavoitteen täyttämisestä koulussa samojen nuorten kanssa, joita se kohtaa vapaa-ajalla ja muissa nuorten elämissämaailmoissa.

Nuorisotyön roolia koulussa on keskustelussa suhteutettu lähinnä koulun pedagogiseen rajapintaan, opettajan työhön. Ottaen huomioon nuorisotyön luonteen koulussa ei opetukseen osallistuvana elementtinä, vaan ennemminkin sosiaalipedagogisesta viitekehyksestä nähdessä, huomio kehityksen ympärillä olisi syytä kiinnittää pedagogisesta sosiaalisesta. Kun pedagoginen on kasvatusta, opetusta, ohjausta ja toimintaa ryhmissä, sosiaalista ovat hoivan ja huollon mahdollisuudet, yksilön suhde ryhmään ja elämänhallinnalliset ja yhteiskunnalliset osallisuuden kysymykset. (Leppä 2012, 34-35.) Nuorisotyön roolia on kyettävä perustelemaan muutenkin kuin monipuolisena menetelmätaitajana ja tuotava esille ja keskusteluun toiminnan arvopohjaa ja työn lähtökohtia (Siekinen 2010, 73). Myös nuorisotyöltä pitkään puuttuneet eettiset ohjeet ja työmuodon etiikka on hyvä nostaa keskusteluun. Eettinen ohjeistus voidaan ajatella yhdeksi ammatin määrittäjäksi ja avoin eettinen pohdinta edelleen vahvistaa toimintaa (Rauas 2014, 10 ; 17).

Nuorisotyö koulussa tähtää etenkin ehkäisevään työhön osana oppilashuoltoa, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseen ja nonformaalien oppimisympäristöjen rakentamiseen (Kauhanen 2011, 6). Nuorisotyöntekijä ei osallistu koulussa opettamiseen (emt., 4), mutta voi osallistua työrauhaongelmien ratkaisuun.

Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeessa esitellyt nuorisotyön roolit koulussa ovat läsnä oleva aikuinen, kasvattaja ja innostaja, ohjaaja ja koordinaattori (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 58-60). Koulussa toimiva nuorisotyöntekijä voi esimerkiksi käyttää osaamistaan oppilaskunnan hallituksen ohjaamistyössä, KiVa-koulu -ohjelman toteuttamisessa, koulun kerhojen ohjaamisessa, pienryhmäohjauksessa, vapaaehtoistoiminnan ohjauksessa ja koordinoinnissa, teemaviikkojen ja -tuntien organisoimisessa ja toteuttamisessa, sekä koulun kohdennetussa ja sukupuolisensitiivisessä työssä.

Seuraavaksi esitellään nuorisotyöntekijän roolit koulussa jaoteltuna Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeessa syntyneen koulun nuorisotyön oppaan mukaisesti (Kauhanen 2011, 11-12).

Läsnä oleva aikuinen:

Nuorisotyöntekijällä on koulussa aidosti aikaa nuorille ja hän on kuuntelija ja rinnalla kulkija. Hänen puoleensa voi kääntyä myös silloin, kun ei tiedä, kuka voisi auttaa. Hän toimii palveluohjaajana. Hän on saatavilla ilman ajanvarausta ja läsnä koulun arjessa silmä- ja korvaparina kouluyhteisöä tarkkaillen. Hän pyrkii huomaamaan yksinäiset, kiusatut tai muut ehkäisevää tukea tarvitsevat nuoret. Hän puuttuu sopimattomaan käytökseen, mutta rooliin ei kuulu rankaiseminen tai arvioiminen. Kontaktit nuoriin vapaa-ajalla lisäävät tuntemista ja luottamista.

Kasvattaja ja innostaja

Nuorisotyöntekijä toteuttaa koulussa opetussuunnitelman mukaisia vuorovaikutteisia asiakokonaisuuksia, teemaviikkoja ja -tunteja esimerkiksi päihdekasva-

tuksesta. Hän tarjoaa nuorille mahdollisuuksia toimia itse tapahtumien, retkien, teemaviikkojen, juhlien ja koulun muun toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Näissä nonformaaleissa oppimisympäristöissä hän ohjaa nuoria toteuttamaan itseään, oppimaan yhteistyötaitoja ja kasvamaan aktiivisiksi kansalaisiksi. Hän vetää mukaan myös hiljaiset ja syrjään vetäytyvät nuoret.

Ohjaaja

Koulussa nuorisotyöntekijä toimii sekä yksilö- että ryhmäohjaajana. Hän tukee nuorten elämänhallintaa ja elämänhallintataitoja esimerkiksi päivystystoiminnalla ja pienryhmissä. Hän edistää osaltaan ryhmätyö- ja tunnetaitojen ja itsetuntemuksen kehitystä. Keinoina ovat pienryhmätoiminta, luokkakohtainen työskentely, kerho- ja harrastetoiminta sekä ryhmätykset, teemapäivät ja -viikot. Kun edistetään nuorten kasvua ja koulun yhteisöllisyyttä, ehkäistään johdonmukaisesti kiusaamista.

Koordinaattori

Yhdessä tekemisen ja kokemisen koordinaattorina ja vaikuttamisen edistäjänä koulun nuorisotyöntekijä antaa nuorille mahdollisuuksia suunnitella ja toteuttaa toimintaa koulussa omista lähtökohdistaan. Koordinaattori välittää tietoa ja verkostoituu eri tahojen välillä. Hän synnyttää keskustelukulttuuria ja yhteistyötä nuorten ja aikuisten välillä. Hän voi myös toimia koulun ja kodin välisen yhteistyön toteuttajana ja parantaa niiden välistä yhteistyötä ja yhteisiin kasvatustavoitteisiin sitoutumista.

3.3 Asema ja toiminnan käynnistäminen

Nuorisotyön tuomiseksi kouluun on tehtävä paljon alkuvalmisteluja. On pohdittava yhteistyölle perusteet ja muodot, sovittava hallinnonala, jonka alle toiminta kirjataan, päätettävä yhteisestä kasvatuskumppanuudesta, suunniteltava resursseja ja lukuvuoden rytmitystä sekä luotava yhteistä tahtotilaa ja kehitystä tukevaa asenneympäristöä (Hakoluoto & Jukkala & Lämsä 2014, 10). Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeessa kehitettiin prosessikuvaus nuorisotyön ja kou-

lun yhteistyön keskeisimmistä vaiheista. Sen tavoitteena on selkiyttää työn suunnittelua, eri tahojen tehtäviä ja osallistumista eri vaiheissa (emt., 14).

Yhteistyön rakentamiseen vaaditaan molempien osapuolten myönteistä tahtotilaa ja asennetta muutokseen (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 39). Uuden työalan kehittäminen ja vakiinnuttaminen vaatii rehtorijohtoisten neuvottelujen käymistä nuorisotyön ja koulun sisäisten toimijoiden kesken. Olennaista on, että työmuotoa rakennetaan avoimen keskustelun pohjalta systemaattisesti osaksi koulua. Moniammatillisen työskentelyn muotoja ei pidä jättää henkilötasolle, vaan muutosjohtaminen aidon kumppanuuden saavuttamiseksi myös sopimustasolla on rehtorin vastuulla. Nuorisotyön ei pitäisi joutua toimimaan tienraivajina, neuvottelijoina ja perustelijoina itse. (Pohjola 2010, 32.) Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeen tutkimusaineistosta nousi esiin, että nuorisotyö kohtaa kouluissa niin muutosvastarintaa kuin myönteisyyttäkin. Rehtorin myönteinen suhtautuminen ja yhteisen toiminnan kehittämisen vaatiminen henkilökunnalta edistävät yhteisötahon kehittämistyötä. Uudistumista ei tapahdu, jos sitä ei vaadita. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 39-40.)

Kasvatuskumppanuuden synty koulun arjessa edellyttää aikaa ja yhteistä keskustelua, luottamuksen syntymistä, yhteistä tahtotilaa ja jaettua näkemystä työnkuvista ja rooleista sekä niiden selkeyttämistä, toisen osaamisen tunnistamista ja kunnioittamista sekä koulun arjessa toimivien ammattilaisten huomioimista (emt., 22). Nuorisotyön profession kirkastamisessa ja osaamisen selkeässä kuvaamisessa, selventämisessä, voi käyttää apuna Nuorisotyön eettistä ohjeistusta ja pohdintaa (Rauas 2014, 10).

Alkuohjeistuksena toiminnan synnyttämisessä nuorisotyöntekijän on tunnettava koulun toimintakulttuuria ja tarpeet yhteistyölle. Työnkuva on laadittava koulun henkilökunnan kanssa keskustellen. Ennen työnkuvan laatimista tulee synnyttää yhteinen tahtotila, miettiä yhteiset tavoitteet ja esimerkiksi toiminnan rytmittymistä lukuvuoteen. Työnkuvaan on kirjattava työn tavoitteet, ydinosaamista ja menetelmärekisteriä, työn arvoja ja lähtökohtia sekä määriteltävä nuorisotyöntekijän työtehtäviä. (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 63.)

Se, että työn kehittäminen on tähän asti ollut paljon hankkeiden varassa, tuo mukanaan kysymyksen, saadaanko hankkeita juurrutettua osaksi pysyvää kouluiinstituutiota (Siekkinen 2010, 10). Koulun sisäisen nuorisotyön hallinnollinen asema joko opetustoimen, tai toisen hallinnonalan alla vaikuttaa siihen, miten nuorisotyö asemoituu koulun toimintakulttuuriin ja arkeen. Tällä hetkellä säädösperustaa rakennetason yhteistyölle ei ole, joten siitä neuvotellaan paikallisesti (Kolehmainen & Lahtinen 2014, 34). Nuorisotyön aseman vakiintuminen koulussa on tällä hetkellä kiinni alueellisesta tahtotilasta ja linjauksista. Yhteistyötä voidaan edelleen kehittää tarpeen mukaan joustavana tai tavoitteellisena ja jatkuvana. Koulun ja nuorisotyön yhteistyötä tutkineessa hankkeessa kysymykseen sopimuksista vastanneista 47 kunnasta 13 oli tehty kirjallinen sopimus nuorisotyön ja koulun tai oppilaitoksen kanssa. (emt., 37-38).

4 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ VIITASAAREN KESKUSKOULULLA

Johdannossa kuvailin työtäni hyvin tiiviisti ja lyhyesti. Tässä avaan työn taustoja ja tavoitteita enemmän ja seuraavassa, kappaleessa 5 pääsen esittelemään työtäni käytännössä.

Olin muuttanut Viitasaarelle vasta vuotta ennen opinnäytetyön aloittamista ja minun oli helppo lähestyä uutta paikkakuntaa uusine nuorineen koulussa, joka tavoittaa kaikki ikäluokkansa nuoret kerralla. Itse näen myös koulun tarjoamat mahdollisuudet verkostoitumiseen tärkeinä ja koska halusin myös henkilökohtaisella tasolla kehittyä verkostoitumisessa kyseisellä seudulla ja paikkakunnalla, valitsin toiminnallisen opinnäytetyön ja sen suorittamisen aikaisemmista opinnoistani tutuksi tullessa työympäristössä.

Opinnäytetyöni on luonnollinen jatkumo keväällä 2014 suorittamalleni sosiaalisen vahvistamisen kehittämisprojektijaksolle Viitasaaren keskusko ululla. Kehittämisprojektijaksolla kehitin matalan kynnyksen toimia ja eritoten sekä opilas- että kasvattajayhteisön asenneympäristöä kouluun tuotavaa nuorisotyötä

kohtaan ja nyt opinnäytetyössäni keskityn tuomaan kouluun laajemmin esimerkkejä, palasia kouluun tuotavan nuorisotyön käytännöistä.

Toiminnallinen, työn osuus opinnäytetyössäni rajautui koulun arjessa toimimiseksi, kuten oppilaskunnan hallituksen ohjaamiseksi sekä laajan verkostotapahtumapäivän ja oppilaskunnan teemaviikon suunnitteluksi ja organisoinniksi. Opinnäytetyön toiminnalliseksi osuudeksi, työtehtäviksi, näin ollen muotoutui suunnitelmallinen, sovituin tapaamisin etenevä osallisuutta, viihtyvyyttä ja yhteisöllisyyttä kehittävien toimien suunnittelu-, ohjaus- ja toteutustyö.

Toiminnallisen osuuden, eli arjen työn tekemistä sekä työn tuotokset, eli organisoimani tapahtumapäivän ja teemaviikon esittelen kappaleessa 5 höystettynä teorialla sopivin osin. Työn tuotokset on koottu dokumentiksi kuvin, kertomuksin, kommentein ja tietoiskuin; diaesitykseksi, joka on koululla ja muuallakin helposti esiteltävässä, kiinnostavassa muodossa. Koululla sitä voi esittää koulun ala-aulan infopaneelissa. Tuon diaesityksen, jossa tuotoksiani esitetään, tavoite on muistella jo saavutettua, innostaa jatkamaan kyseisen kaltaista työtä, vakuuttaa tarpeellisuudesta sekä auttaa, tukea ja neuvoa järjestelyissä tulevaisuudessa.

4.1 Tilaajan kuvaus

Viitasaaren keskuskoulu sijaitsee Viitasaarella, pohjoisessa Keski-Suomessa. Viitasaari on noin 7000 asukkaan (josta alle 17-vuotiaita noin 1000 henkilöä) kaupunki hyvien kulkuyhteyksien varrella. Viitasaari on elinvoimainen pieni kaupunki, jossa on paljon teollisuutta ja myös paljon pienyrityksiä monella erityisalalla. Viitasaarella on paljon kansalaistoimintaa ja varsinkin monipuolisesti urheiluseuroja, mutta viime aikoina kaikilla toimijoilla on ollut hankaluuksia tavoittaa jäseniään ja erityisesti hankkia uusia jäseniä. Viitasaarella toimii aktiivinen nuorisovaltuusto.

Viitasaaren kaupunki ja sen naapurikunta Pihtipudas muodostavat Wiitaunionin. Kumpikin kunta toimivat hallinnollisesti itsenäisinä, mutta palvelutuotanto on järjestetty toimialoittein yhteistyössä. Viitasaaren sivistystoimen palveluiden jär-

jestämisestä vastaa Pihtiputaan kunta. Sekä perusopetuksen opettajat, että oppilaat toimivat Pihtiputaan kunnan alaisuudessa.

Viitasaarella on kolme alakoulua, joista kaikki oppilaat siirtyvät sitten yhdelle yhteiselle yläkoululle, Viitasaaren keskuskoululle. Yläkoulun jälkeen Viitasaarella on mahdollisuus jatkokouluttautumiseen kaupungin omassa lukiossa ja Pohjoisen Keski-Suomen oppimiskeskuksessa muutamalla koulutusallalla. Näiden lisäksi nuoret lähtevät Viitasaarelta jatko-opintoihin pääsääntöisesti PoKe:n muihin toimipaikkoihin.

Keskuskoulu toimii peruskorjatuissa ja osittain uudisrakennetuissa tiloissa noin kilometrin päässä Viitasaaren kaupallisesta keskustasta. Keskuskoulu on kirjaston ja nuorisotalon, Savivuoren ulkoilu- ja virkistysalueen, uimahallin, keskusurheilukentän, tekonurmikenttäpohjaisen pelihallin, monitoimihallin, jääkiekkokaukalon ja skeittiparkin välittömässä läheisyydessä. Keskuskoulu sijaitsee osin yhteisissä tiloissa esikoulun, Haapaniemen alakoulun ja Viitasaaren lukion kanssa. Keskuskeittiö sijaitsee keskellä keskuskoulua ja kaikki edellä mainitut koulut käyttävät sen ruokalatiiloja päivittäin. Keskuskoulun oppilaat saavat käyttää kirjaston ja nuorisotilojen palveluita koulun ja kaupungin toimijoiden kanssa sovitulla tavalla myös koulupäivien aikana, kuitenkin tähän tarjotaan tai tarjoutuu mahdollisuuksia verrattain rajallisesti.

Keskuskoululla työskenteli opinnäytetyön aikana 25 opettajaa, rehtori ja oppilaanohjaaja, kuraattori, kouluterveydenhoitaja ja koulupsykologi. Koulussa oli 216 oppilasta, joista 7-luokkalaisia on 73 oppilasta, 8-luokkalaisia 73 oppilasta ja 9-luokkalaisia 70 oppilasta.

4.2 Työn tavoitteet ja tarkoitus

Kun opinnäytetyötäni alettiin tilaajan kanssa suunnitella, tavoitteeksi määriteltiin kouluun tuotavan nuorisotyön toiminnallisten muotojen kehittäminen juuri tälle, Viitasaaren keskuskoululle sopiviksi. Opinnäytetyöni toi Viitasaaren keskuskoululle yhden ihmisen panoksen toiminnallisen yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittämiseksi, oppilaiden kouluviihtyvyyden ja kyvykkyyden lisäämiseksi ja toi-

minnallisuuden kehittämiseksi yhteistyössä koulun kasvattajayhteisön kanssa. Tämä tarkoitti käytännön työtehtävinä oppilaskunnan hallituksen ohjaamista, koulun tapahtumien ja teemapäivien suunnittelua ja organisointia.

Viitasaaren keskuskoululla tietous nuorisotyöstä koulussa oli varsin vähäistä ja perustui lähinnä kehittämisprojektiohjelmiin ja kevään 2014 aikana syntyneeseen tietoon ja ymmärrykseen kyseisestä työmuodosta. Tietoisuuden ja ymmärryksen lisäämisen koin tärkeäksi tavoitteeksi edelleen tälle opinnäytetyölle, jotta kehittämäni työn esimerkkimuodot todella voitaisiin hyväksyä ja omaksua osaksi koulun perustyötä myös Viitasaarella, ainakin opinnäytetyöni ajaksi.

5 KOKONAISVALTAISEN KASVUN TUKEA NUORISOTYÖLLÄ VIITASAAREN KESKUSKOULULLA

Siinä, missä kappaleessa 3 avaan nuorisotyötä koulussa käsitetasolla, haluan tässä kappaleessa tuoda esiin työmuodon taustalla yleisesti vallitsevia ajatuksia ja tavoitteita suhteuttaen niitä omaan työhöni ja tuotoksiini Viitasaaren keskuskoululla. Olen esitellyt työtäni lyhyellä kuvauksella johdannossa ja uudelleen tiiviisti kappaleessa 4. Tässä kappaleessa pyrin vastaamaan ammattilaisen tai muun aiheesta kiinnostuneen lukijan mielessä herääviin kysymyksiin siitä, mitä uutta tai mitä niin tehokasta tämä työmuoto toi esimerkiksi Viitasaaren keskuskouluun, mitä siellä ei ennestään ollut, tai mitä sinne mistäkin syystä tänä päivänä kaivataan. Yhtä lailla tällaisia kysymyksiä voi pohtia nuorisokasvatusalankin ammattilainen. Tässä eritelty taustateoriat ja tavoitteet, ovat kouluun tuodussa nuorisotyössä helposti yhdisteltäviä taustateemoja. Tällä tematiikalla voi perustella nuorisotyön tarvetta ja valintoja koulussa, vakuuttaa, vaikuttaa ja vaikuttua. Tärkeää on, että jokaiselle koululle räätälöidään koulun ja nuorisotyön yhteistyötä aloitettaessa oma toiminnan malli ja sisällöt. Kaikkea ei voi tehdä, vaan on keskityttävä olennaisiin, sopivimmiksi arvioituihin seikkoihin ja kehitystehtäviin.

Kouluun tuotava nuorisotyö on ensisijaisesti työkalu, ei kasvatusteoria, mutta yhtä lailla, kun sen kuvaaminen on olennaista, on tärkeää myös pohtia sen taustalla vaikuttavaa kokonaisajatusta, kasvun tukemista. Nuorisotyön ammattilainen kasvattaa nuorta osittain toisin, kuin opetus- ja kasvatusalan ammattilainen ja yhteinen teoriataustan pohtiminen ja avaaminen on tässä valossa perusteltua. Haluan tässä yhteydessä esitellä ajatuksia ja esimerkkejä kokonaisvaltaisesta kasvun tuesta, jota tällainen, monialainen yhteisten tavoitteiden suuntaan etenevä kasvatustyö parhaimmillaan on.

Mutta mitä nuorisotyö koulussa on teorian tasolla? Miten työtä tehdään? Mitä yhteistyöstä jää käteen yksittäiselle nuorelle, mitä kouluyhteisölle, mitä koululle instituutiona? Miten käytännön toimintani koululla opinnäytetyöprosessini aikana linkittyi tähän tematiikkaan? Miten nuorisotyön toimintaa näistä näkökulmista voisi tulevaisuudessa Viitasaaren keskuskoululle kehittää?

5.1 Sosiaalista vahvistamista

Sosiaalinen vahvistaminen on termi, joka tuotiin syrjäytymistä kuvaavan termin tilalle vähemmän määrittelevänä, negatiivissävytteisenä ja koska syrjäytymispuhe sen lisäksi, että lokeroi riskejä ja ongelmia, luo tahtomattaankin kuvan ”normista”, sallitusta ja hyväksytystä, joka ei ole tavoiteltavaa puhuttaessa jatkuvassa muutoksessa olevasta ihmisyydestä ja kansalaisuudesta.

Nuorisolaissa sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi (Nuorisolaki 2006/72, 2 §). Kyseisen lain näkökulmasta tarkoitetaan siis varsin kokonaisvaltaista tukemista yksilön hyvinvoinnin lisäämiseksi ja sen edistämiseksi.

Sosiaalinen vahvistaminen terminä arkipuheessa tarkoittaa monenkaltaista ehkäisevää työtä, kuten varhaista puuttumista, interventioita, nivelvaiheiden tukemista, korjaavia toimia, moniammatillista työtä ja erilaisia palvelurakenteita ikäluokkaan sitomatta paremman tulevaisuuden puolesta. Varsinainen tavoitetila sosiaaliselle vahvistamiselle on sosiaalinen vahvistuminen, sosiaalinen vah-

vuus. Sosiaalisen vahvistamisen työ on paremman elämän ja tulevaisuuden tekemistä yhdessä ihmisten kanssa. Tässä kuvattu ja tarkasteltava nuorisolan sosiaalinen vahvistaminen toimii Nuorisolain, Lastensuojelulain ja Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman viitekehyksessä. Sosiaalisen vahvistamisen työssä korostuvat sekä paikallisuus ja tarvelähtöisyys. Sosiaalisen vahvistamisen ja vahvistumisen tavoite on yksilön, yhteisön ja yhteiskunnankin näkökulmasta hyvinvointi, hyvä elämä ja vielä parempi elämä ja tulevaisuus. Sosiaalinen vahvistaminen on aktivoimista ja aktivoitumista sosiaaliseen ryhmätoimintaan ja verkostojen luomiseen. (Mehtonen 2011, 13-21.)

Nuorten tarpeisiin vastaaminen on nuorisotyössä sitä, että molemminpuolisessa, luottamukseen perustuvassa suhteessa nuoren kanssa keskustellessa tai tarkkailtaessa havainnoidaan nuoren tarpeita ja sitten luodaan tueksi sosiaalisia ja personalisaatiota edistäviä, oppimista edistäviä ympäristöjä (Nieminen 2007, 35). Sosiaalista vahvistamista tukevaa työtä koulussa nuorisotyön keinoin on esimerkiksi nuorisotyöntekijän tekemä yksilöohjaaminen käytäväkohtaamisissa, välitunneilla ja muissa yhteyksissä koulussa. Tällaisissa kohtaamisissa ohjataan nuorten elämänhallintataitoja ja viihtyvyyttä koulussa. Nuori saa tuntea, että hänestä välitetään yksilönä suoriutumiskeskeisen yhteisön sisällä.

Tällaista työtä toteutin Viitasaaren keskuskoululla käytäväkohtaamisissa. Tämän, aidon läsnäolemisen tarpeen tunnisti myös koulun kasvattajayhteisö, kuten aiemmista viittauksista koululla käytyihin keskusteluihin onkin jo selvinnyt. Opettajat kokevat, ettei heillä ole resursseja vastata aikuisuuden ja läsnäolon tarvepaineeseen siinä määrin, kuin nuoret sitä vaikuttavat kaipaavan. Lisäksi esiin nousi kollektiivisia arveluita siitä, ovatko aineenopettajat yleisestikään täysin motivoituneita kokonaisvaltaiseen kasvattamiseen, vai ajaako heitä lähinnä palo opettaa ja jakaa omaa oppiaineosaamistaan. Opetukseen ja arviointiin liittyvätön, aine- tai aihekokonaisuuksiin sitoutumaton, saatavilla ja läsnä oleva aikuinen toimii myös linkkinä oppilasyhteisön ja kasvattajayhteisön kuulumisten välillä. Prosessini aikana keskuskoulun oppilaat käyttivät minua linkkinä, kun he työstivät ja jakoivat opettajilleen vetoomuksen oikeudenmukaisesta kohtelusta. Vetoomus oli hyvässä ja arvostavassa mielessä kirjoitettu ja nuoret kokivat tärkeänä sen, että nimenomaan minä omassa, ”välivouhkan” roolissani molempiin suuntiin, toimitin sen opettajille. Jaoin myös muille kasvattajille havaintojani yk-

sittäisten nuorten jaksamisen tilasta ja koulukuulumisista heidän työnsä tueksi. Jotta yksittäisen nuoren tai yhteisön asioiden tilaan saadaan vaikutettua mahdollisimman tehokkaasti, on kaikkien aikuisten yhteistyö ja tiedonkulku tärkeää.

Nuorisotyö on koulussa aitoa kohtaamista ja kokonaisvaltaista tukemista. Kohtaamiselle työmuotona on oltava oikeat aika- ja tilaresurssit. Lisäksi nuorisotyöntekijän roolin on kirkastuttava nuorille, jotta he osaavat lähestyä ja todella nähdä nuorisotyöntekijän opetushenkilöstöstä poikkeavana, arvosteluun osallistumattomana aikuisena. Ilman tällaista tuttuutta kohtaamisia ei synny, vaan ihmettelevät katseet ja kommentit seuraavat työntekijää pitkän aikaa. Kohtaamistyö vaatii luottamusta, joka syntyy hiljalleen tuttuuden karttuessa. Toiminnan käynnistämisen vaiheessa tämä on syytä huomioida, tuttuutta on syytä rakentaa tavoitteellisesti ja määrätietoisesti.

Tuttuutta ja luottamusta on hyvä synnyttää jo heti lukuvuoden tai yhteisen toimintakauden käynnistyessä. Lukuvuoden aloituksessa yleensä käytetään eniten aikaa luokkien ryhmäyttämiseen ja varsinkin uusien yläkoululaisten tutustuttamiseen koulun toimintakulttuuriin. Nuorisotyöntekijän vahva osaaminen ryhmänohjauksen ja ryhmien kehittämisen parissa tekeekin tästä otollisen ajan oman toiminnan näkyväksi tekemiseksi, sekä nuorille että aikuisyhteisölle. Myös tukioppilastoiminnassa pitkin kouluvuotta mukana oleminen vakiinnuttaa nuorisotyöntekijän roolia kouluun tutustuttamisessa.

Tässä, sosiaalisen vahvistamisen yhteydessä korostuu yhteistyö koulun oppilashuollon ja erityisesti koulun kuraattorin kanssa. Minulla se oli vahvaa ja jaoin alusta saakka samoja tavoitteita ja ajatuksia kohtaamistyöstä. Aikaresurssit eivät tämän prosessin kuluessa sitä mahdollistaneet, mutta suunnitimme yhteistyötä esimerkiksi teematuntien ja pienryhmien ohjaamiseksi. Yksi yhteinen näkemyksemme oli kohdennetun työn tekeminen pienryhmissä, kuten sukupuolisesti jaetuissa ryhmissä. Sukupuolisensitiivisen työn ryhmien tarve olisi olemassa, niiden järjestämisen on tosin tapahduttava hienovaraisesti ja suunnitellusti.

Yhteistyötä sosiaalisen vahvistamisen ja elämänhallinnallisen tuen tarjoamiseksi suunnittelimme myös seutukunnallisen päihde- ja mielenterveysohjelman

puitteissa suunnitellun vanhempien keskusteluillan järjestämiseksi. Tavoite on, että alueen nuorten palveluista kerätään infovihkonen, joka jaetaan yläkouluun siirtyville nuorille ja heidän vanhemmilleen. ”Nuoruuden aallokossa”-aihepiiriä myös käsitellään palveluammattilaisten (nuorisotyö, päihde- ja mielenterveys-työ, opetustoimi, seurakuntien nuorisotyö, koulun oppilashuollon toimijat) kanssa keskusteluillassa, nuorten alueellisten kuulumisten kertaamiseksi ja palveluiden tuttuuden lisäämiseksi. Suunnittelimme toimintaa yhdessä jo hyvään vaiheeseen, mutta aikaresurssien puitteissa se ei tämän prosessin aikana toteutunut.

5.2 Osallisuudesta oppimista

Vuoden 2013 nuorisobarometrin mukaan nuorten osallistuminen johonkin ryhmään tai yhteisöön on pysynyt jokseenkin samana; 40 % nuorista kertoo olevansa osallisia jossain ryhmässä, mutta 60 % ei ole osallisessa toiminnassa mukana (Myllyniemi 2014, 57). Osallisuuden määritelmä poikkeaa osittain osallistumisen määritelmästä. Osallistuminen ei välttämättä tuota osallisuuden tunnetta.

Osallisuutta määritellään myös syrjäytymisen vastapuoleksi, mutta ulkopuolisuus taas ei käy osallisuuden vastapuoliseksi määrittelyksi. Osallisuus on yhteisöllisyyttä, kuulumista, sosiaalisia suhteita ja osallistumista. Osallisuuden toimintakentät ovat moninaiset liittyen lapsilla ja nuorilla useimmiten kotiin, kouluun, vapaa-aikaan ja järjestötoimintaan. (Myllyniemi 2014, 5.)

Arvokkaimmillaan osallisuutta koulussa on päästä vaikuttamaan koko koulun toimintakulttuurin rakentamiseen ja kehittämiseen. Nykytilanteessa nuoria kuullaan, mutta se on vaikuttamisen kanavana melko ohut. Osalliseksi koulun toimintakulttuurista nuoret pääsevät esimerkiksi osallistumalla oppilaskunnan toimintaan, teemapäivien ja -viikkojen, juhlien, retkien ja tapahtumien suunnitteluun ja järjestämiseen.

Mukana oppilaskunnan hallituksen muodostamisessa oleminen oli opinnäytetyöni ensimmäinen työtehtäväni keskuskoululla. Tähän saakka se on muodos-

tettu luokkien vastuuoppilaista. He eivät ole tienneet päätyvänsä oppilaskunnan hallituksen jäseniksi ja toimintaan osallistuminen ei ole ollut aina motivoitunutta ja tehokasta. Nyt opettajakunta halusi lähteä uudistamaan käytäntöä vapaaehtoisuuden ja aidon vaikuttamishalukkuuden löytymisen suuntaan. Oppilaskunnan hallitus valittiin ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan vaaleilla niin, että luokkatasoltaan hallitukseen pääsi kolme eniten ääniä saanutta jäsentä ja erityisopetuksen pienryhmästä yksi jäsen. Perinteikkään toiminnan muuttaminen aiheutti kuohuntaa, mutta oppilaat saivat tilaisuuden harjoitella vaalityötä ja edustuksellista demokratiaa ja oppilaskunnan hallituksen motivaatiotaso pysyi korkeana.

Oppilaskunnan hallitustoimintaan osallistuminen on nuorelle arvokasta kokemusta mahdollisuudesta vaikuttaa, mutta se myös tuo mukanaan vastuun tiedottamisesta, esimerkillisestä toimimisesta ja vaikuttamisesta. Tämä oppilaskunnan hallitus, jonka ohjaamisessa olin tiiviisti läsnä työhön nimetyn opettajan työparina, toimi tehtävässään syyslukukauden mallikkaasti ja ahkerasti.

Oppilaskunnan hallituksen ohjaaja on nimetty opettaja, joka saa työstään korvauksen. Oppilaskunnan hallituksen ohjaamisessa mukana oleva nuorisotyöntekijä tuo arvokkaan ja osaavan lisäpanoksen ohjaamiseen. Työ vaatii taitoa suunnitella yhdessä nuorten kanssa innostaen, tukien ja toisaalta kontrolloiden. Työ vaatii hyviä tietoja koulun toiminnasta ja perinteistä, tavoitteista ja arvoista. Viitasaaren keskuskoulun oppilaskunnan hallituksen ohjaava opettaja piti nuorisotyön panostuksen lisäämistä toimintaan erittäin arvokkaana lisäapuna. Opettaja on kiireisen koulupäivän sisällä kiinni opetustyössä ja ohjaaminen uhkaa jäädä ilman resursseja ilman aikuista, jolla on vapaampi aikataulu työpäivän sisällä. Samoin on verkostoitumisen laita, kun sellaista on suunnitteilla. Yhteydenpitoon tarvitaan aikaa ja panostusta ja taidot ja aikaresurssit siihen ovat koulun keskuksella joskus koetuksella.

5.3 Yhteisöllisyyden tukemista ja kehittämistä

Yhteisö koostuu yksilöistä, joita usein yhdistää yhteinen tehtävä tai päämäärä. Yhteisössä yksilöt toimivat tavalla tai toisella yhdessä, mutta yh-

teisön olemassaolo ei kuitenkaan ole tae yhteisöllisyyden muodostumisesta. Yhteisöllisyys lisää yhteisön jäsenen sosiaalista pääomaa ja se vaatii syntyäkseen yhteisön jäsenten keskinäistä luottamusta, avointa kommunikaatiota, vuorovaikutusta ja osallistumista. Yhteisöllisyyden kehittämisessä yksilöiden tunteet ovat tärkeässä asemassa. Yksilön täytyy voida tuntea, että hän kuuluu yhteisöön, hänen tulee voida tuntea itsensä tarpeelliseksi, hyväksytyksi ja arvokkaaksi. (edu.fi)

Yhteisöllisyyden lisäämisestä koulumaailmaan säädetään uudessa Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (1287/2013) seuraavaa:

lain tarkoituksena on 1. edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä, 2. edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä, 3. turvata varhainen tuki sitä tarvitseville.

Oppilashuolto on muiden osa-alueiden ohella myös sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ensisijaisesti ennaltaehkäisevää koko oppilaitosyhteisöä tukevaa yhteisöllistä opiskeluhuoltoa. Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla tarkoitetaan sellaista toimintakulttuuria ja niitä toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta. Yhteisöllistä opiskeluhuoltoa toteuttavat kaikki oppilaitosyhteisön sisäiset opiskeluhuollon toimijat. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.)

Nuorisotyö on koulussa mukana yhteisöllisyyden edistämisessä ja tukemisessa osallistumalla kouluviihtyvyyden parantamiseen. Tätä tehdään oppilaskunnan toimintaa aktivoimalla ja näkyväksi tekemisellä, ryhmäytyksillä, luokkahenkeä kohottamalla ja lukuvuoden teemarytmityksellä ja koulutyöstä poikkeavalla toiminnalla, kuten juhlilla. Nuorisotyöntekijällä on silmää ja osaamista tarkastella asioiden nykytilaa ja kehitystarpeita. Jos nuorisotyöntekijä toimii nuorten kanssa myös vapaa-ajan puolella, voi hän tarkastella ja tuoda tarkasteluun myös nuorten kuulumista siltä sektorilta.

Yhteisöllisyyttä voidaan rakentaa osallistumalla vaihteleviin tempauksiin koko kouluyhteisönä. Haastoin keskuskoulun oppilaskunnan hallituksen osallistu-

maan #HupparikansanPuolella -tempaukseen ja he toimittivat haasteen omasta puolestaan eteenpäin koulun opettajille. Koko kouluyhteisölle tempaus esiteltiin aamunavauksella ja tiedottamalla teemapukeutumispäivästä. Vaikka tempauksen sanoma, tavoite vaikuttaa päättäjiin nuorisotyön tukena, ei yhteisölle välitynytkään, koettiin se silti mukavaksi yhdessä tekemiseksi. Varsinkin opettajien osallistuminen haasteeseen herätti keskustelua ja viihtyisää ihmettelyä.

Nuorisotyöntekijä voi olla tärkeässä roolissa myös kouluyhteisön verkkoyhteisöllisyydessä. Koska nuoret ovat nykyään verkossa, miksi aikuisetkin eivät sitten olisi. Opinnäytetyöprosessin aikana syntyi idea rakentaa Viitasaaren keskuskoululle verkkoyhteisö ja siihen kohdennettua työtä. Verkkotoimijuus ja -vaikuttajuus ovat nuorisotyöntekijälle tärkeitä osaamista. Useissa kunnissa ja kaupungeissa nuorisotyöntekijät, koulukuraattorit, etsivät nuorisotyöntekijät, nuorisovaltuustot ja koulun nuorisotyöntekijät pitävät yllä tiedotus- ja yhteydenpitokanavia verkon yhteisöpalveluissa, kuten Facebookissa. Viitasaarella oppilaskunnan hallitus kuului käyttävän pikaviestipalvelu WhatsAppia, mutta aikuisten ylläpitämään verkkoyhteisöä koululla ei vielä ole. Koululla on oma blogi paikallislehden verkkopalvelussa ja sitä päivitetään oppilaiden kirjoituksilla ja kuville tapahtumista ja kuulumisista. Keskellä koulua -blogi on perustettu kuluvana syksynä ja se on jo yksi tärkeä askel verkottumiselle.

Järjestyssäännöt ovat osa kouluyhteisön ja toimintakulttuurin kivijalkaa. Ne määrittävät sallitun ja ei-toivotun rajaa ja seuraamuksia. Yhteisöllisyyden kehittämiseksi on huolehdittava myös järjestyksen ylläpidosta. Turvallisuuden tunne on viihtyvyyden ohella oppilaiden esiin nostamista kuulumisista tärkein positiivista tunnelatausta nostava seikka koulun todellisuudessa. Turvallisuuden ja järjestyksen ylläpitämisessä nuorisotyöntekijä toimii valvovan aikuisen roolissa. Jokaisen vastuullisen aikuisen on kyettävä puuttumaan arjessa tilanteisiin, joissa käyttäytyään sääntöjen vastaisesti, mutta varsinainen kurinpitäjä nuorisotyöntekijä ei ole. Osaava, lempeän jämäkkä työote nuorten kanssa toimiessa ennaltaehkäisee huonoa käytöstä tehokkaasti ja myös konfliktin hoitamisessa nuorisotyöntekijällä tulee olla osaamista ja oivaltavaa silmää tilanteen taidokkaaseen hoitamiseen. Luottamuksen synnyttämiseksi nuorisotyöntekijä ei toimi koululla esimerkiksi välituntivalvojana, vaan ylimääräisenä aikuisena viihtyvyyden ja turvallisuuden lisäämiseksi.

Välituntisisältöjen suunnitelmallinen kehittäminenkin on yhteisöllistä työtä. Nuorten kanssa voi yhdessä suunnitella, mitä sisältöjä välitunneille voisi tuoda; voisin itse ehdotella ja ideoida esimerkiksi uutiskevennys-välitunteja, ajankohtaisia kakkos-välitunteja, sporttibreikki-välitunteja, opi ja opeta taito-välitunteja, turinatuokio-välitunteja, neuvo ja niksi-välitunteja... Ideoita voi jalostaa nuorten kanssa loputtomiin ja vaikka välitunneilla osa nuorista valitsee syrjässä olemissä ja pysymisen aikuiskontaktin sijaan, löytyy nuoria, jotka kaipaavat innostajaa ja mukana tekijää myös välitunnille. Välituntivalvojan tehtävä on seurata tilannetta ja olla tavoitettavissa koko välituntialueella, joten hän ei voi juurikaan uppoutua toimintaan tai keskusteluun nuorten kanssa. Nuorisotilavälitunnilla kohtaamiselle on enemmän kuin tärkeä paikka ja aika jo olemassa.

5.4 Nonformaalien oppimisympäristöjen rakentamista ja toiminnallisen oppimisen mahdollistamista

Nonformaalit oppimisympäristöt ovat nuorille mieluisia, aikuisille haasteellisia. Koulutilat suunnitellaan edelleen peruskorjauksissakin palvelemaan luokkatilaa, jossa pulpetit ja tuolit kulkevat suorissa riveissä, opettaja työskentelee tilan etuosassa ja tilaa muulle toimimiselle tai järjestämiselle on minimaalisesti. Varsinkin, kun luokka- ja opetusryhmäkoot kasvavat, tulee tilanpuute vastaan todellisen rajoittavana tekijänä oppimisympäristön muovailtavuudelle.

Taannoin levisi paljon keskustelua herättänyt uutinen opettajasta, joka siirsi opiskelun pulpeteista lattioille ja tyynyille. Kyseisen kaltainen, rajattomuutta kehittävä henkilö on toisille opettajille ja kasvattajille idoli, toisille petturi. Oppimisympäristön järjestämisellä on arvaamattoman suuri merkitys nuorten osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunteen kehittymiselle. Tarkoittaapa tämä sitten oppimisen siirtämistä pois tutusta luokkatilasta tai opettajan lisäksi tunnille osallistuvaa nuorisotyöntekijää.

Nonformaaliksi oppimisen tilaksi käy kirjasto, nuorisotila, koulun piha-alue, lähimetsä, ostoskeskus, listaa voi jatkaa loputtomiin. On absurdia ajatella, että nuori oppii ympäröivästä maailmasta parhaiten istumalla luokassa, jonka säle-

kaihtimet ovat suljettuina päivästä toiseen ja jossa työskennellään laadukkaassa hiljaisuudessa. Erilaiset oppimistilanteet, kuten vierailut, teematyöskentely (esimerkiksi päihdeputki reittiopiskeluna), työharjoittelut ja leirikoulut mahdollistavat normista poikkeamista, mutta tavoitteellinen, nonformaalien oppimisympäristöjen hyödyntämissuuntaus on vasta syntymässä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistuminen tulee viimeistään jouduttamaan tämän kaltaista kehitystä.

Tästä on käyty keskustelua myös Viitasaarella. Työyhteisössä tällainen nonformaali kehittäminen on vielä suhteellisen rakentumatonta. Eräs työyhteisössä kuulemani, mielestäni kuvaava esimerkki on, että kun yksi opettajista vei tällain luokkansa opiskelemaan heti ensimmäisten lämminten kevätauringon säteiden alle, toinen opettaja nuhteli häntä siitä, että nyt nuoret odottavat samaa toisiltakin opettajilta. Samoin yhdeksäsluokkalaisten perinteisen keväisen leirikoulun tarkastelemiselle ja uudistamiselle on olemassa tarve sekä nuorten että aikuisten parissa. Tarve järjestämiselle on, mutta toteutusmuotoon ei tällä hetkellä uskota. Jälleen koulun toimintakulttuurin kehittäminen on avainasemassa tällaisissa kysymyksissä, kun oppiaineiden ja opettajien henkilökohtaiset ominaisuudet ja mieltymykset, ja koulun perinteetkin, johtavat ristiriitatilanteeseen.

Nuorisotyö voi auttaa nonformaalin oppimisen kehittämisessä koulussa. Nuorisotyö on perinteisesti toiminut tiloissa, jotka on, jos nyt ei rakennettu, niin ainakin sisustettu yhdessä nuorten kanssa, nuorekkaasti, innostaviksi ja viihtyvyyttä tukeviksi. Koulussa virallisena ympäristönä on huolehdittava tilojen terveellisyydestä ja turvallisuudesta, mutta yhtä kaikki oppimista ja opettamista voi tapahtua ja toteuttaa laadukkaasti hyvin monimuotoisesti.

Koulun kerhotoiminta ja koulun pienryhmät on yksi nonformaalista toiminnallista oppimista tukeva työmuoto. Koulun kerhot limittyvät päällekkäin virallisen kouluaajan ja nuorten vapaa-ajan kanssa ja ovat siksi luonnollinen nuorisotyön työkenttä kouluissa. Koulun kerhotoiminnasta vastaa perinteisesti yksi opettaja tai kerhotyöryhmä, mutta niiden toteuttaminen voidaan ulkoistaa toisille toimijoille, kuten seurakunnalle tai 4H:lle. Viitasaarella kerhotoiminta on valitettavan vähäistä, vaikka tarjontaa pyritäänkin suunnittelemaan ja tarjoamaan nuorten toiveiden perusteella. Koulun sisäisten pienryhmien toteuttamisesta Viitasaarella

vastaa tällä hetkellä koulukuraattori. Hän tunnistaa koulun ja oppilaiden tarpeen pienryhmätyöskentelylle omista näkökulmistaan. Tällä hetkellä Haapaniemen alakoululla ohjataan poikien pienryhmää, mutta toimintaa ei ole ehditty suunnitella eikä toteuttaa yläkoulussa.

Vapaaehtoistyön, järjestötoimijuuden ja harrastamisen merkitystä oppimisen paikkana ei sovi unohtaa. Niiden linkittäminen koulun opetussisältöihin voi olla haasteellista, mutta ne taas antavat paljon osallisuuden ja yhteisöllisyyden syntymiseksi. Vapaaehtoistyön tuominen osaksi koulun toimintakulttuuria auttaa kasvattamaan nuorista vastuullisia, aktiivisia ja sosiaalisia aikuisia. Vapaaehtoiseen palvelutoimintaan osallistuminen kehittää lasten ja nuorten sosioemotionaalisia taitoja ja antaa virikkeitä omien tavoitteiden, arvojen ja identiteetin pohdiskeluun. Vapaaehtoisia koulun sisällä ovat esimerkiksi tukioppilaat, oppilaskuntatoimijat ja vertaissovitelijat. Monet koulut järjestävät perinteisiä vapaaehtoisia konsertteja esimerkiksi vanhuksille tai sairaaloille, osallistuvat keräyksiin tai pitävät keväällä lähiympäristön siivoustalkoita. Yksi vapaaehtoisuuden muoto voisi olla esimerkiksi koulun lehden (nykyaikana blogin) toimittaminen. (Bäck 2004, 147-150 ; 155.)

Viitasaarella koulun nimissä tehtävää vapaaehtoistoimintaa on jo esimerkiksi Lucia-kulkueen järjestäminen alueen vanhusten ja vuodeosastopotilaiden iloksi, joululaulukiertue vanhusten iloksi ja perinteinen taxvärkkikeräys sotaveteraanien tueksi. Olin opinnäytetyöprosessini nimissä kehittämässä uutta vapaaehtoistoimintaa koulun nimissä. Koulun lukuvuosisuunnitelmaan merkitään perinteisesti yksi viikko oppilaskunnan teemaviikoksi. Tänä vuonna oppilaskunnan teemaviikon teemaksi päätettiin osallistuvan välittämisen teema. Tämä syntyi valtakunnallisen, YLE:n ja Opetushallituksen Lupa välittää -kampanjan ympärille. Lupa välittää -kampanja pyrkii saattamaan nuoria ja vanhuksia yhteen. Päätimme jo aikaisin syksyllä oppilaskunnan hallituksen nuorten kanssa osallistua kampanjaan omalla tempauksellamme vanhusten iloksi. Teemaviikon idea laajentui lisäksi niin, että otimme mukaan myös tavoitteen järjestää toimintaa vanhusten lisäksi myös lapsille ja kehitysvammaisille. Lapset kutsuimme nuorisotalolle, jossa heille järjestivät ohjelmaa 7-luokkalaisista koottu toimintaryhmä. Vanhuksille veimme ohjelmaa kaupungin vanhustyön päiväkeskukselle ja toi-

minnasta siellä vastasivat 8-luokkalaiset. 9-luokkalaiset järjestivät ohjelmaa kaupungin vammaispalveluiden toimintakeskukselle.

Lupa välittää -kampanjan nimissä kävivät kahdeksaluokkalaiset (7 nuorta) viihdyttämässä vanhuksia musiikillisella ja toiminnallisella ohjelmalla. Musiikkiesitysten ja yhteislaulatuksen lisäksi nuoret pelasivat keskuksella korttia ja lautapelejä, järjestivät tietovisan ja turinatuokioita viemällä mukanaan vanhoja tavaroita, joista sitten pyydettiin kertomaan ja tarinoimaan. Kahdeksaluokkalaiset myös kutsuivat vanhuksia vastavierailulle tutustumaan kouluun ja kertomaan aikalaiskertomuksia historian tunneille. Molemminpuolinen toiminta vietiin kampanjaan, nuoret itse toivoivat näkyvyyttä ja pitivät sitä arvokkaana osana kampanjointia nuorten parissa. Toistaiseksi toiminta jäi vielä yksittäisten opettajien ja minun organisoimaksi ja toteuttamaksi, jatkossa yhteistä linjaa tällaiseen työhön olisi syytä tarkistaa ja kirkastaa. Toimin teemaviikolla aktiivisimmin kahdeksaluokkalaisten ja vanhusten yhteisen toiminnan suunnittelijana, organisoijana, koordinaattorina ja toteuttajana, nuorten innostajana ja heitä tukien.

Tällainen vapaaehtoinen piipahtaminen toisten iloksi oli toimintaan valikoituneiden nuorten mielestä antoisaa ja mukavaa. He arvioivat osallistuvansa vastaavaan jatkossakin mielellään. Teemaviikolla käsiteltiin aihetta myös muutamissa oppiaineissa, toimintaa olisi tosin voinut laventaakin. Jatkossa vapaaehtoisuuteen kannattaa panostaa ja kiinnittää voimavaroja sekä suunnittelun että toteuttamisen osalta, sillä sen merkitys toiminnassa mukana oleville nuorille ja kouluyhteisölle maineen ja näkyvyyden osalta koettiin merkittäväksi.

Nuorten ajankäyttö on nykyään hyvin mediakeskeistä. Nuoret harrastavat keskimääräistä vähemmän ja myös Viitasaarella yhdistys- ja järjestötoimijatkin ovat tuoneet heidän kanssaan toimiessani esille sen, että aktiiveja jäseniä on vaikeaa saada mukaan ja pitkäjänteisyys sekä sitoutuneisuus harrastamiseen on heikkoa. Koulussa kasvattajat törmäävät päivittäin ongelmiin nuorten hyvinvoinnin suhteen, joka aiheuttaa koulussa yleistä huonoa ilmapiiriä ja levottomuutta. Huonovointisuus kumpuaa epäterveellisistä elintavoista, epäterveestä levon ja aktiviteettien balanssista ja puutteellisesta ravinnonsaannista. Hyvinvoinnin ylläpitäminen ja edistäminen on yksi Viitasaaren keskuskoulunkin kasvatushenkilöstön keskeisimpiä tavoitteita ja toisaalta haasteita. Nuorisotyö vastaa koulussa

oppilaiden kokonaisvaltaisen tuen tarpeisiin, johon sisältyvät hyvinvoinnin kehityksosaamisen alueet.

Toiminnallinen osuus opinnäytetyöprosessissani oli nimenomaan tällaisen, hyvinvointia kehittävän toiminnan suunnitteleminen ja käynnistäminen Viitasaaren keskuskoululla.

Järjestin keskuskoululla aktiivisuutta, toiminnallisuutta ja kokemuksellisuutta lisäävän, teemaltaan hyvinvointiin keskittyvän verkostopäivän. Kyseinen koulupäivä järjestettiin nonformaaleissa ryhmissä ja tiloissa keskuskoululla ja sen ympäristössä ja ensisijaisesti koulun yhteistyöverkostojen sekä muiden tarpeellisten verkostojen toimesta. Koulun henkilökunta jaettiin päivän ajaksi tehtäviin verkostotoimijoiden ja oppilaiden tueksi. Yhteistyöverkostojani tämän päivän järjestämisessä olivat koulun henkilökunta, kouluterveydenhoitaja, koulukuraattori, suuhygienisti, päihde- ja mielenterveystyöntekijä, perheneuvolan psykologi, nuorisotyöntekijä, etsivä nuorisotyöntekijä, seurakunnan nuorisotyöntekijä, nuorisopastori ja paikallisen liikenneaseman yrittäjä, tärkeä nuorten kesätyöllistäjä.

Päivä oli normaalin koulupäivän mittainen ja alkoi nuorisopastorin luenolla itsetunnosta, persoonallisuudesta ja yläkoulussa selviämisestä. Luennoitsija käytti materiaalinaan omaa elämäänsä ja kokemuksiansa ja keskittyi teemana vuosia kestäneeseen, traumatisoineeseen koulukiusaamistaustansa. Päivä jatkui luenolta viiden rastitunnin kiertona. Rastit käsittelivät hyvinvoinnin eri osa-alueita, kuten päihdekasvatusta, peliharrastuksen sosiaalista todellisuutta, vuorovaikutusta ja läsnäoloa, terveyttä, terveellistä ruokavaliota ja suun terveyttä sekä tulevaisuutta yläkoulun jälkeen, työllistymistä ja haaveita. Viime kevään kehittämisprojektipinnoissa järjestin keskuskoululle harrastustoimintaa esittelevät messut ja tämän Hyvinvointipäivän kehitin esittelemään virallisten, elämän hyvinvoinnin osa-alueisiin keskittyvien toimijoiden esittelemiseksi ja kokemuksellisen toiminnan lisäämiseksi koululle. Minun järjestelyjäni voi hyödyntää jatkossa mallintamalla niitä uudelleen samaa, tai uutta, ajankohtaista aihepiiriä tapahtumapäivällä lähestyttäessä.

5.5 Ennaltaehkäisevää työtä monialaisessa yhteistyössä

Aikuisuus, auktoriteetti ja kasvatus nousevat käsi kädessä ja kuitenkin pitkälti erillään kulkevinä käsitteinä mieleeni kerta toisensa jälkeen nuorten ja toisten kasvattajien kanssa yhdessä toimiessani. Aikuisuus ei sinällään enää tarjoa automaattista auktoriteettiasemaa ja erilaisten opettajien keskuudessa koulu-maailmassa erilaisten auktoriteettien käyttöä seurattuani päädyn taas ajattelemaan, että myös koulun aikuisyhteisössä olisi paljon työnsarkaa sosiaalisen vahvistamisenkin edistämiseksi. Aikuisessa tulisi olla muutakin kuin ulkoista auktoriteettia, jotain, mikä kiinnostaa ohjattavia, on riittävän attraktiivista, ja jotain, mitä käytetään omista arvista ja pehmeystä toisen kasvattamiseen (Korhonen 2002, 58; Kauppila 2005, 168-171). Artikkelissaan teoksessa *Onks kehtään kotona?* Hannu Simola kuvailee professori Marchin käsitystä opettajuuden olemuksesta kolmella peruselementillä; uskolla oppimiseen, sitoutumisella aikuisuuteen ja syvällä optimismilla (Simola 2002, 200).

Paikallinen esimerkki ennaltaehkäisevästä monialaisesta yhteistyöstä on Viita-saaren, Pihtiputaan ja Kinnulan seudullisen mielenterveys- ja päihdeohjelman koontivaiheesta, kun moniammatillinen työryhmä on kuullut nuoria nimenomaan kouluissa. Samassa ohjelmauudistuksessa mainitaan Pihtiputaan yläkoulun ”Päihteetön porukka” -toimintamuoto, joka on oppilaskunnan ideoima ja osallistujiaan sitouttava, alun perin koulussa syntynyt päihteettömyyttä kannattava nuorisotoiminnan muoto. (Seudullinen mielenterveys- ja päihdeohjelma 2013.)

Nuorisotyön työtehtäviä koulussa voi olla myös kodin ja koulun välinen yhteistyö. Kun toiminta on tunnustettua ja tunnistettua, kodin ja koulun välisen yhteistyön tukeminen on luonteva osa työtä. Nuorisotyö voi toimia tärkeänä linkkinä yhteistyössä ja jakaa huomioitaan mahdollisesti myös vapaa-ajan parista.

Nuorisotyön perinteinen verkostoitumisosaaminen voidaan myös valjastaa koulutyön tueksi. Varsinkin koulun opiskelutyön ulkopuolisen toiminnan ja verkostoitumisen ylläpitäminen ja suunnitteleminen yhteistyössä verkostojen kanssa nuorisotyöntekijän puolesta hoidettuna voi vapauttaa opettajaresursseja toisaalle, tehostaa ja kehittää yhteistyötä ja tuoda uutta molemmipuolista hyötyä. Ver-

kostoitumiseni moneen suuntaan prosessissani tuli koululla sekä nuorten että aikuisten taholta huomatuksi, ihailluksi ja arvostetuksi.

6 PROSESSIN JA TUOTOSTEN POHDINTAA

Opinnäytetyöni tavoitteet ja muoto olivat pääosin itsenäisesti suunnitellut, tilaaja antoi minulle hyvin vapaat kädet ja verrattain vähän ohjausta pitkin prosessia. Suunnitelmia on vain eri vaiheissaan tarkennettu ja hyväksytetty tilaajan edustajien ja opinnäytetyön ohjaavan lehtorin kanssa.

Opinnäytetyön aloittaminen syksyllä 2014 tuntui jokseenkin lähes yhtä haastavalta kuin projektiohjaintajako oli aikanaan tuntunut. Asenneilmapiiri yhteistyötä kohtaan oli syksyn tullessa viilentynyt siitä, minkä keväällä kasvattajayhteisössä saavutimme. Pitkin prosessia ilmapiiri pysyi ahtaana. Nuorisotyön tuominen kouluun, jota olin osaltani keskuskoululla kehittämässä ja juurruttamassa, edusti koululla harmittavan selkeästi ylimääräistä, tilaa tärkeältä tuntityöskentelyltä vievää, jopa uudistusvastaisuuteen nostattavaa työmuotoa. Myös epävarmuus ammatillisen, tavoitteellisen nuorisotyön sopivuudesta kouluun näkyi asenteissa. Ei ole kaukaa haettua sanoa, että edelleenkään nuorisotyön professiota ei pidetä kasvatuksellisesti yhtä merkittävänä opetustyön kanssa.

Keskuskoulun organisaatio muuttui syksyn 2014 aikana siten, että pitkäaikainen rehtori eläköityi ja uusi rehtori tuli Haapaniemen alakoulun ja Viitasaaren keskuskoulun yhteiseksi, yhtenäiskoulun rehtoriksi. Arvelen, että edeltävä rehtori ei ohjannut prosessiani juurikaan, koska oli jo itse orientoitunut jäämään pois työelämästä, eikä ehkä henkilökohtaisista syistä voinut tarjota minulle ilmapiiriasiassa kaipaamaani tukea. Uusi rehtori taas ei ehtinyt kiinni prosessiini ja puuttumaan työyhteisön ilmapiiriin niin, että se olisi minun prosessiani ehtinyt tukea. Esimiehen tuki on tunnustetusti valtavan tärkeää uuden työmuodon juurruttamiseksi mihin tahansa työyhteisöön, kuten myös tuotaessa nuorisotyötä kouluun ja omassa tapauksessani olisi todella tarvinnut sitä asemani vahvistamiseksi.

Opinnäytetyöni ohjaaja antoi minulle vähän ohjausta ja toimimme kevään projektiohjaintajakseen verraten vähän yhteistyössä prosessin aikana. Tämä johtui siitä, että työskentelin hyvin tiiviisti oppilaskunnan ohjaavan opettajan kanssa ja sain häneltä paljon hyvää tukea ja ohjausta. Suunnittelutyön toistaminen ohjaajan kanssa olisi ollut molempien ajallisten resurssien hukkaamista. Ohjaajani osoitti luottamustaan minuun, eikä hänellä myöskään ollut osoittaa minulle toisia työtehtäviä suunniteltujen lisäksi. En kuitenkaan tarvinnut lisäohjausta, enkä sitä siksi pyytänyt. Ainoastaan suunnitteluvaiheessa olisin kaivannut lisää näkemystä ja tukea myös asenneilmapiirin tuoman motivoitumisongelman vuoksi. Sanoisin, että ohjausta kuitenkin oli riittävästi.

Saamani palaute ja arviointi toiminnastani oli prosessin päättyessä hyvää. Keräsin vapaamuotoista arviointia ohjaajaltani, oppilaskunnan hallituksen ohjaajalta opettajalta, lähimmältä työpariltani, sekä oppilaskunnan hallituksen jäseniltä. Lisäksi opettajayhteisö oli pitkin prosessia antanut suoraa palautetta suunnitelmieni ja toteutuksiin. Suora palaute oli muutamassa kohti epäilevää, joka johtui epäselvyyksistä ja väärinymmärryksistä. Opettajien kanssa yhteiselle suunnittelulle ja arvokeskustelulle oli pitkin syksyä hyvin vähän aikaa ja yritinkin järjestää yhteisen tutustumis- ja suunnittelutapaamisen, mutta syksyn muut kiireet siirsivät sen tulevaisuuteen prosessini aikaresurssien tavoittamattomiin.

Palaute Hyvinvointipäivästä oli hyvää. Päivä onnistui hyvin ja se koettiin tarpeelliseksi. Ne nuoret, jotka asennoituivat päivään oikein, mahdollisuutena erilaiselle oppimiskokemukselle, saivat päivästä eniten hyötyä. Toisille se oli mukavaa vaihtelua kouluarkeen, silläkin on oma arvonsa. Nuorten antaman palautteen yksittäisistä rastipisteistä jaoin verkostoille, he kun vastasivat rastien sisällöistä ja toiminnoista. Saamani palautteen mukaan osallistuvien aikuisten olisi ollut arvokasta päästä tutustumaan tapahtumapäivän kokonaisuuteen itsekkin mukana kiertämällä, tämä näkökulma kertoo aidosta kiinnostuksesta kyseisenkaltaista päivää kohtaan myös aikuisten taholta.

Laajan verkostotapahtumapäivän toteuttamisessa on omat haasteensa, varsinkin suunnitteluvaiheessa. Harmittavan moni taho jättäytyi syytä selvittämättä pois yhteistyöstä ja uskoakseni se kertoo haluttomuudesta tai kyvyttömyydestä

yhteistyöhön nuorten hyväksi. Voi myös olla, että edustamani työmuoto herätti epäilyksiä, eikä yhteistyöhön siksi sitouduttu.

Työ koululla oli kaiken kaikkiaan antoisaa ja haaveeni todella on joskus toimia tällaisissa työtehtävissä koulussa koulutodellisuuden kehittäjänä, tukena ja turvana nuorille ja nuoruuden asiantuntijana ja konsulttina opettajille ja verkostoille. Aion tehdä prosessiani näkyväksi vielä nyt sen päätyttyä Viitasaaren kaupungin suuntaan sekä hallintoon että kansalaisille. Tuotosten dokumentointia ja minun valikoimiani tsemppausdioja pyöritetään toisinaan koulun infopaneelilla, jotta pidetään yllä tunnetta ja muistoa siitä, mitä jo saavutimme ja haavetta ja toivetta siitä, mitä voimmekaan vielä saavuttaa.

7 LOPUKSI

Monipuolinen kasvun tukeminen, osallisuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattaminen sekä elämänhallinnan tukeminen yhdistävät sekä perusopetuksen että nuorisotyön tavoitteita. Tarve ja peruste monialaiselle yhteistyölle ovat olemassa. (Nieminen 2007, 27.) Lisäksi yhteistyöhön ohjaa nuorisolaissa mainittu monialainen yhteistyö, jossa opetus- ja nuorisotoimi kuuluvat samaan nuorten ohjaus- ja palveluverkostoon (Nuorisolaki 2006/72, 7a §). Jään odottelamaan koulun ja nuorisotyön yhteistyön legitimoimista, jonka uskon koittavan.

Työtä tehdessäni olen seurannut nuorisotyön foorumeita muun muassa sosiaalisessa mediassa tiiviisti. Olen milloin löytänyt itseni allekirjoittamassa kansalaisaloitetta nuorisotyön tuomiseksi kouluun valtionavustuksella, milloin luke-masta selfien merkityksestä kännykkäkamerakulttuurin ajan nuorille. Olen seurannut verkkonuorisotyötä ja etsivän nuorisotyön ja koulun nuorisotyön yhteistyökeskustelua.

Nuorisotyö on viime vuosina mennyt vauhdilla nettiin. Jos ei toimimaan, niin tutkimaan, onneksi ei hutkimaan. Kuitenkaan perustyötä kentällä, ihan fyysisessä kontaktissa perinteisissä ympäristöissä ei parane unohtaa. Vasta muutama

vuosi sitten saimme vakiinnutetun, lainmukaisen aseman putoavien, jatko-opintoikäisten nappaamiseksi etsivällä nuorisotyöllä. Nyt on aika ottaa vielä askel nuorempaan suuntaan, peruskouluun.

Työn tekeminen on ollut antoisa, mutta raskaskin prosessi. Olen saanut paljon kokemusta ja teoreettista näkemystä tähän aihepiiriin ja varsinkin kouluun toimintaympäristönä, liittyen. Onnistumista saavutuksistani koen varsinkin käytännön työn toteutuksen osalta, kuitenkin koen, että paljon jäi tekemättä, pääni työstää ideoita edelleen työn päättymisen jälkeenkin. Ehkä se, että työ jäi mielestäni keskeneräiseksi, vajaan nyt sen päätyttyä, kertoo, että osaamiseni karttu, näkemykseni laajenee ja syvenee pitkässä prosessissa, joka käynnistyi kuluneen syksyn synnyttämän pohdinnan saattelemana. Ehkä se on vielä tässä vaiheessa opintojani ammatillista kasvua, joka saattelee minut työelämään toisenlaisen pohdinnan ja kasvun pariin. Työssä eteneminen ja aihepiirin purkaminen raporttiin vain lisäsivät uteliaisuuttani ja tiedonjanoani.

Olen tyytyväinen siitä, että olen ollut lyhyenkin ajan osa tätä keskustelua ja arviointia Viitasaarella ja toivon löytäväni asemiani siitä tulevaisuudessakin. Tahtotila on mahdollista saavuttaa, kasvatuskumppanuus rakentaa ja luottamus nuorten parissa ansaita. Työtä kokonaisvaltaisen kasvun tueksi tarvitaan, kaivataan ja halutaan. Kuitenkin, toimijathan ovat jo toisilleen tuttuja, läheisiäkin, toinen pihan toisella puolen!

LÄHTEET

Bäck, Tuija 2004. Vapaaehtoistoiminta osaksi koulukulttuuria. Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea 2004 (toim.) Koulu kasvatusyhteisönä. Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy

Edu.fi. Opettajan verkkopalvelu

Filander, Karin 2007. Sosiaalipedagogiikan uusi ajankohtaisuus. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76

Hakoluoto, Tanja & Jukkala, Tarja & Lämsä, Tero 2014. Nuorisotyö koulussa. Yhteisöllistä kasvatuskumppanuutta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja F: Katsauksia ja aineistoja 28

Helenius, Riikka 2013. Turvallista nuorisotyötä – ja miten siitä selvitään? Teoksessa Tapio, Mari & Kuula, Tarja 2013 (toim.) Selkenevää myötätuulta. Ehkäisevä päihde- ja mielenterveystyö nuorisoalalla. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C: Oppimateriaaleja 37

Hietala, Tanja & Kaltiainen, Tiina & Metsärinne, Ulla & Vanhala, Erja 2010. Nuori ja mieli. Koulu mielenterveyden tukena. Latvia: Tammi

Hohti, Riikka & Karlsson, Liisa 2012. Kevätjuhlat – Koululaisena toimimisen tilat ja rajat. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami (toim.) Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä – Nuorten elinolot -vuosikirja 2012. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 131

Kauhanen, Annika 2011. Yhteisöllisen pedagogiikan ABC. Koulun yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen nuorisotyön keinoin. Opas. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Uusiutuva koulu ja nuorisotyö-hanke

Kauppila, Reijo A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Opetus 2000. Keuruu: Otava

Keltinkangas-Järvinen, Liisa & Mullola, Sari 2014. Maailman paras koulu? Helsinki: WSOY

Kohonen, Viljo & Leppilampi, Asko 1994. Toimiva koulu. Yhdessä kehittämisen. Opetus 2000. Juva: WSOY

Kolehmainen, Marjo & Lahtinen, Pauliina 2014. Nuorisotyötä koulussa. Yhteisen toimintakulttuurin kehittäminen. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö-hanke. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B: Projektiraportit ja selvitykset 32

Korhonen, Merja 2002. Aina oli joku kotona. Teoksessa Kolbe, Laura & Järvinen Katriina (toim.) Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Pieksämäki: Tammi

Kuikka, Suvi 2010. Paikka, tila ja yhteisö. Teoksessa Kylmäkoski, Merja 2010 (toim.) Avauksia yhteisöllisyyteen. Humanistisen ammattikorkeakoulun järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelmasta (YAMK) valmistuneiden mietteitä yhteisöllisyydestä. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja D: Opinnäytetyöt 10

Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea 2004 (toim.) Koulu kasvatusyhteisönä. Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy

Leppä, Tanja 2012. Nuorisotyö koulussa kuraattoreiden näkökulmasta. Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö. Opinnäytetyö, Sosiaali- ja terveystieteiden ylempi ammattikorkeakoulututkimus

Lindroos, Kirsi 2004. Koulu alueellisena toimintakeskuksena. Teoksessa Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea 2004 (toim.) Koulu kasvatusyhteisönä. Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy

Lundbom, Pia & Herranen, Jatta 2011 (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Sarja C: Opimateriaaleja 26

Mehtonen, Tuija 2011. Sosiaalisen vahvistamisen osaaminen. Teoksessa Lundbom, Pia & Herranen, Jatta (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Sarja C: Opimateriaaleja 26

Myllyniemi, Sami 2014. Nuorisobarometri 2013. Vaikuttava osa. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki: Hakapaino

Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi 2013. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013. Nuoria liikkeellä! Opetus- ja kulttuuriministeriö. Kopijyvä Oy

Niemi, Hannele & Multisilta Jari 2014 (toim.) Rajaton luokkahuone. Opetus 2000. Juva: Bookwell Oy

Nieminen, Juha 2007. Vastavoiman hahmo. Nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna 2007 (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 76

Nousiainen, Eeva-Maria 2014. Projektiraportti. Sosiaalisen vahvistamisen käytäntöjä kehittävä projekti-opintojakso. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Viitasaaren keskuskoulu. Viitasaari 3.6.2014

Nuorisolaki 2006/72

Opetushallitus 2010. Rajala, Antti & Hilppö, Jaakko & Kumpulainen, Kristiina & Tissari, Varpu & Krokfors, Leena & Lipponen, Lasse. Merkkejä tu-

levaisuuden oppimisympäristöistä. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2010: 3. Vammalan Kirjapaino Oy

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013

Paalasmaa, Jarno 2014. Aktivoi oppilaasi. Opetus 2000. Juva: Bookwell Oy

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004

Perusopetuslaki 1998/628

Pohjola, Kirsi 2010. Nuorisotyö koulussa. Nuorisotyö osana monialaista oppilashuoltoa. Mikkelin ammattikorkeakoulu, A: tutkimuksia ja raportteja 54

Pohjola, Kirsi 2011 (toim.) Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos

Rasku-Puttonen, Helena & Rönkä, Anna 2004. Opettajankoulutuksen tehtävä nuorisokulttuurin muutoksessa. Teoksessa Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea 2004 (toim.) Koulu kasvatusyhteisönä. Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy

Rauas, Minna 2014. Pieniä tekoja, suuria asioita. Nuorisotyön eettinen näkökulma. Humanistinen ammattikorkeakoulu, Sarja B: Projektiraportit ja selvitykset 30

Salmivalli, Christina 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Opetus 2000. Juva: Otava

Siekinen, Emma 2010. Linkki, liima ja äänitorvi. Koulunuorisotyön tavoitteet ja työn tuoma lisäarvo. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö, Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Sigfrids, Arja 2009. Viihtyisä ja turvallinen koulu. Teoksessa Saloviita, Timo (toim.) Meidän koulu: keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. Opetus 2000. PS-kustannus

Simola, Hannu 2002. Millainen olisi riittävän hyvä koulu? Teoksessa Kolbe, Laura & Järvinen Katriina (toim.) Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Pieksämäki: Tammi

Söderlund, Markus 2014. Äänettömät 16-vuotiaat. Teoksessa Myllyniemi, Sami 2014. Nuorisobarometri 2013. Vaikuttava osa. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Helsinki: Hakapaino

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Kouluterveyskysely 2013. <http://www.thl.fi/fi/tutkimus->

ja_asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-
alueittain/lansi-ja-sisa-suomi/keski-suomi

Tilus, Pirjo 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Opetus 2000.
Juva: WS Bookwell

Tuononen, Päivi 2008. Asiaa aikuisille! Lapset ja nuoret kertovat omien oikeuksiensa toteutumisesta Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 4:2008. Luettavissa netissä: www.lapsiasia.fi

Viitasaaren, Pihtiputaan ja Kinnulan seudullinen mielenterveys- ja päihdeohjelma 2013-2017. Wiitaunionin Perhe- ja mielenterveyspalvelut

Vilkka, Hanna & Airaksinen, Tiina 2003. Toiminnallinen oppinäytetyö. Jyväskylä: Gummerus

Välijärvi, Jouni 2004. Suomalaisten nuorten osaaminen kansainvälistyväsä maailmassa. Teoksessa Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea 2004 (toim.) Koulu kasvatusyhteisönä. Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy

LIITTEET

Liite 1: Yhteydenottosähköposti verkostoille

Hyvinvointipäivä yläkoululaisille

Hei!

Olen järjestämässä koulunuorisotyöntekijäys-opinnäytetyöntekijän roolissa Viitasaaren keskuskoulun oppilaille hyvinvointipäivää keskiviikkona 5.11.2014. Päivän aikana huomioidaan henkilökohtaisen hyvinvoinnin eri osa-alueiden kokemuksellisuutta ja lisätään nuorten osallisuutta ja aktiivista toimintaa koulussa.

Päivän aikana oppilaat kulkevat koulun tiloissa ryhmissä rasteilla, joilla käsitellään hyvinvoinnin osa-alueita. Rastien toteutukseen haen mukaan nuorten hyvinvoinnin eri osa-alueiden ammattilaisia ja muita kiinnostuneita Viitasaarelta ja tämä viesti on lähetetty ensisijaisesti mukaan toivotuille tahoille. Rastit jaetaan esimerkiksi turvallisuus-, tunne- ja itsetuntemus-, ihmissuhde- ja terveystaitoihin.

Yhteinen suunnittelupalaveri tapahtumasta pidetään keskiviikkona 22.10.2014 klo 14 Viitasaaren Keskuskoululla. Itse olen tavoitettavissa tapahtuman tiimoilta päivittäin!

Syksyisin yhteistyöterveisin

Eeva-Maria Nousiainen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön ko, Yhteisöpedagogi, Humak

eeva-maria.nousiainen@humak.edu

044 358 7798

Liite 2: Koonti Hyvinvointipäivän suunnitelmista verkostoille ja koulun toimijoille

HYVINVOINTIPÄIVÄ YLÄKOULULAISILLE

5.11.2014 KLO 9-15, Viitasaaren keskuskoulu

- (osa opiskelijan toiminnallista opinnäytetyötä koulunuorisotyöntekijyydestä Viitasaaren keskuskoululla)
- lisäämään nuorten osallisuutta ja aktiivista toimintaa
- päivän aikana huomioidaan henkilökohtaisen hyvinvoinnin eri osa-alueiden kokemuksellisuutta
- koulun ja verkostojen yhteistyö
- päivä aloitetaan yhteisellä luennolla, jonka jälkeen päivä jatkuu välituntien ja viiden rastin kierrolla
- rastivastaaviksi kutsuttu mukaan viitasaarelaisia nuorten kanssa toimivia ja työskenteleviä tahoja, avuksi rasteille myös opettajia
- rastit saivat sisältää:
 - aihealueeseen orientoivan alkumateriaalin (osallisten esittely, luento, orientoiva kuva-/ videomateriaali, tms)
 - toiminnallinen osuus (tehtävä, käden- tai ilmaisutaidollinen luovuuspaja, nettipeli älykännyköille tai iPadeille, tiedonetsintää netistä, keskustelu, aineen- tai runonkirjoituspaja, peli tai leikki, tms)
 - palaute- ja loppukeskustelu-aika (palaute Emmun räätälöimän rastikortin muodossa)
- huomioitavaa:
 - rastien pituus 45 min
 - ohjelmaa tulee suunnitella koko ajaksi
 - opettajia voi hyödyntää jo etukäteen arvioimaan nuorten kyvyt ja motivaation suunnitellun sisällön suhteen ja arvioimaan ohjelman kestoja
 - rastilla yhtä aikaa noin 40 + nuorta
 - tilat rasteille:
 - luento: elokuvateatteri/ auditorio
 - rasti 1: nuorisotalo
 - rasti 2: kotitalousluokka, erityisopetusluokka ja lukion kirjastotila
 - rasti 3: elokuvateatteri
 - rasti 4: lohko, Areena
 - rasti 5: peilisali, Areena
- sisällöt (vetovastuut ammatillisilla, vastuupettajat avustavat, muut opettajat kontrolloivat):
 - luento: itsetunto ja persoonallisuus ja niiden kanssa elämissä selviäminen (Sami Siltanen) (7- ja 8-luokkalaisten)
 - rasti 1: elämää yläkoulun jälkeen (Matti, Henna, Ritva, Anna, Päivi H.)
 - rasti 2: terveys, terveellinen ruoka ja suun terveys (Ulla, Jaana, Marja + harjoittelija, Marika, Katja, Menna)
 - rasti 3: päihdekasvatus (Teemu, Jyrki, Antti, opiskelija Teija, Mau-

- ri)
- rasti 4: vuorovaikutus ja läsnäolo (Tuuli, Mimmu, Pauliina, Juhani, Eija)
- rasti 5: pelit ja sosiaalisuus (Alpo, Sami, Juha-Matti, Juha, Katri)

MAHDOLLISEEN VANHEMPIEN JA AMMATTILAISTEN ILTATILAISUUTEEN NUORTEN KUULUMISTEN TIENOILTA PALAT AAN MYÖHEMMIN ☺

Liite 3: Produkti, dokumentointia

Muoto: CD-R

Sisältö: Opinnäytetyö ja opinnäytetyön toiminnallisen osuuden, käytännön työn koulussa, dokumentointia

- lehtileikkeitä
- oppilaiden blogikirjoituksia
- valokuvia Hyvinvointipäivästä ja osallistuvan välittämisen teemaviikolta
- valokuvat osittain oppilaiden ottamia
- muita kuvia ja kuulumisia koulun käytäviltä, arjesta ja kannustukseksi

Tarkoitus: Produktin tarkoitus on esitellä dokumentein tuotosteni, Hyvinvointipäivän ja osallistuvan välittämisen teemaviikon, toteuttamista, sekä muuta koulun yhteisöllistä toimintaa opinnäytetyöprosessini aikana

Jakelu: CD-R toimitetaan Humakin arkistoon ja tilaajalle, aineistoa ei tallenneta ammattikorkeakoulun opinnäytetöiden Theseus -tietokantaan salassapitosyistä

Käyttö: Käytettäväksi muisteluun, hyödynnettäväksi innostamiseen ja kannustamiseen ja jo saavutetun jatkokehittelyihin keskuskoululla. Power-Point -esitys sopii käytettäväksi koulun aulan infopaneelilla osana koulun tiedotusta ja viihtyvyyden luomista ja muissa sopivissa tilaisuuksissa.

Oikeudet: Opinnäytetyöntekijä ja tilaaja